

De beoordeling van de Veenkoloniën

Waardering en identiteitstoekenning door oud-bewoners

Naam:	Frank S. Smid
Studentnummer:	1396978
Begeleider:	Prof. Dr. D. Strijker

Faculteit Ruimtelijk Wetenschappen
Rijksuniversiteit Groningen

Voorwoord

Deze masterthesis vormt het laatste onderdeel van de Master-opleiding Culturele Geografie aan de *Rijksuniversiteit Groningen*. Het heeft een beroep gedaan op mijn theoretische kennis en onderzoeksvaardigheden die mij in de jaren daarvoor, tijdens de opleiding, zijn bijgebracht.

Om te komen tot een dergelijk eindproduct, ben ik dank verschuldigd aan een aantal personen. Allereerst mijn begeleider, prof. dr. D. Strijker, wiens geduldige en gerichte adviezen mij op het juiste onderzoekspad hebben gehouden. Dr. W.J. Meester wil ik bedanken voor de praktische adviezen bij de statistische analyse.

Daarnaast wil ik dhr. J. Poppen bedanken voor het plaatsen van mijn oproepen in het Dagblad van het Noorden en mw. G. Visscher voor het schrijven van artikelen die zijn geplaatst in De Veendammer en de H-S krant. Uiteraard ben ik dank verschuldigd aan alle respondenten die hebben meegewerkt aan dit onderzoek. De geïnteresseerde e-mails over het onderzoek hebben mij doen inzien dat de streek leeft bij de mensen.

Mark ter Veer en Christien Kruithof dank ik voor de talloze gesprekken, waarin dit onderzoek onderwerp van gesprek was en waardoor de doelstellingen van het onderzoek scherp bleven voor mij. Mijn moeder en stiefvader dank ik voor hun geduld met mij en het vertrouwen in mij en ook voor het gebruik van de auto tijdens het onderzoek. Ook mijn vriendin Yvonne bedank ik, voor haar geduld in de laatste fasen van het onderzoek en haar vertrouwen. Tot slot dank ik al mijn vrienden voor de morele steun en nodige afleidingen.

Samenvatting

Uit het onderzoek van Reiling is gebleken dat mensen die in Eext wonen en die niet in Kiel-Windeweer hebben gewoond, het dorp Kiel-Windeweer met een 4,86 waarderen. De mensen die in Eext wonen en wél in Kiel-Windeweer hebben gewoond, waarderen Kiel-Windeweer positiever. Er waren echter te weinig cases om er conclusies uit te halen (2008). De veronderstelling dat oud-bewoners hun vorige woonplek hoger waarderen dan mensen die niet op die plek hebben gewoond, is de aanleiding voor dit onderzoek. Tevens stelt de commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001) dat de Veenkoloniën een negatief imago kent en dat dit voornamelijk bepaald wordt door buitenstaanders.

Dit onderzoek gaat in op de beoordeling van de Veenkoloniën en de mogelijke identiteiten voor dat gebied. Er worden verschillende aspecten onderscheiden bij het beoordelen van de Veenkoloniën, te weten: (1) het waarderen van de vorige woonplaats, al of niet in de Veenkoloniën, (2) de waardering van de huidige woonplaats (3) het toekennen van identity markers en (4) een waardering voor het gebied als geheel.

Bovenstaande wordt getoetst door de oud-bewoners van het gebied te vragen naar deze beoordelingen. De oud-bewoners zijn in feite buitenstaanders, omdat ze nu niet meer in het gebied wonen. Ze hebben echter wel ervaring met het gebied en dat geeft ze een andere positie. Deze beoordelingen worden geplaatst tegenover mensen die het gebied wel kennen, maar er niet hebben gewoond, de niet oud-bewoners.

De oud-bewoners van de Veenkoloniën waarderen hun vorige woonplaats in dit gebied met gemiddeld een 7.0. De mensen die niet in de Veenkoloniën hebben gewoond, waarderen hun vorige woonplaats met een 7.4. De huidige woonplaats wordt door oud-bewoners van de Veenkoloniën met een 8.0 gewaardeerd en de niet oud-bewoners waarderen hun huidige woonplaats met een 7.9. De huidige woonplaats wordt dus hoger gewaardeerd dan de vorige woonplaats en de niet oud-bewoners zijn positiever over hun vorige woonplaats dan de oud-bewoners van de Veenkoloniën.

Aan de hand van 30 identity markers hebben respondenten op een vijfpunten Likert-schaal kunnen aangeven welke voor de Veenkoloniën van toepassing zijn en of dit positief dan wel negatief wordt gewaardeerd. Vooral de identiteit van platteland wordt aan de Veenkoloniën toegekend. Zowel de oud-bewoners als de niet oud-bewoners zijn het hierover eens. Dit houdt in dat het gebied wordt geassocieerd met landbouw, open landschap, boerderijen, rustige woonomgeving, aardappelen, akkerbouw aardappelen, AVEBE en veen. Ook de identity markers kanalen, lage huizenprijzen en veilige woonomgeving worden in grote mate geassocieerd met de Veenkoloniën. Daarentegen vinden mensen ook dat er niet genoeg werkgelegenheid is, en dat er werkloosheid is. De waardering van de Veenkoloniën als gebied is uitsluitend positief: de oud-bewoners waarderen het gebied met een 7.15, de niet oud-bewoners met een 7.0.

De beoordeling van de Veenkoloniën in de vorm van een waardering voor het gebied is dus zeer positief. Het beoordelen van de identity markers zijn niet enkel positief, maar wel grotendeels. Dat maakt dat de buitenstaanders die ervaring hebben met het gebied, de Veenkoloniën positief waarderen.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Samenvatting	4
Lijst van Figuren	7
Lijst van Tabellen.....	7
Hoofdstuk 1 – Inleiding	8
1.1 Aanleiding van het onderzoek.....	8
1.2 Probleem- doel- en vraagstelling.....	8
1.3 Relevantie onderzoek	10
1.4 Opbouw van deze thesis	10
Hoofdstuk 2 – De Veenkoloniën.....	11
2.1 Inleiding.....	11
2.2 Gebiedsbepaling	11
2.3 Landschap.....	13
Ontginning van een moeras	13
Van veengebied naar landbouwgebied.....	13
Huidige landschap	14
2.4 Economische dimensie	14
Industrialisatie	14
Inkomen, huizenprijzen en arbeidsmarkt	15
2.5 Culturele Dimensie.....	17
2.6 Politiek-bestuurlijke dimensie.....	17
Hoofdstuk 3 – (Plaats)identiteit	19
3.1 Inleiding.....	19
3.2 Sense of Place.....	19
3.3 Plaatsverbondenheid.....	20
3.4 Identiteit en Plaatsidentiteit	20
3.5 Doelgroep	22
3.6 Hypothesen.....	22

Hoofdstuk 4 – Data en Methoden.....	24
4.1 Inleiding.....	24
4.2 Data	24
4.3 Dataverzameling.....	24
4.4 Methode.....	27
Hoofdstuk 5 – Resultaten.....	28
5.1 Inleiding.....	28
5.2 Basisgegevens	28
5.3 Huidige woonplek en herkomst.....	30
5.4 Waardering van de woonplaatsen.....	32
5.5 ‘Identity markers’ Veenkoloniën.....	33
Algemeen.....	33
Samenvattend	36
5.6 Waardering van de Veenkoloniën	36
Hoofdstuk 6 – Conclusies.....	37
6.1 Inleiding.....	37
6.2 Deelvragen.....	37
6.3 Hoofdvraag	39
6.4 Aanbevelingen.....	39
6.5 Discussie.....	40
Bronnen	41
Bijlagen.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

Lijst van Figuren

Figuur 2.1: Kaart van de Veenkoloniën	12
Figuur 5.1: Percentage respondent en inwoners per groep, naar geslacht.....	28
Figuur 5.2: Percentage respondent en inwoners per groep, naar leeftijdscategorie	29
Figuur 5.3: Herkomst en bestemming van oud-bewoners van de Veenkoloniën.....	30
Figuur 5.4: Woonplaats niet oud-bewoners rond de Veenkoloniën.....	31

Lijst van Tabellen

Tabel 2.1: Het gemiddelde besteedbare inkomen per huishouden, voor de volledige gemeenten in de Veenkoloniën en Nederland, in 2006.....	16
Tabel 5.2: Bestemming oud-bewoners van de Veenkoloniën, buiten de kaart van fig. 5.3.....	31
Tabel 5.3: Andere woonplaatsen van niet oud-bewoners, buiten de kaart van figuur 5.4.	32
Tabel 5.4: Waardering en aantal cases voor vorige en huidige woonplek voor oud-bewoners en niet oud-bewoners	32
Tabel 5.5: Waardering en aantal cases voor vorige en huidige woonplek onderscheiden naar geslacht.....	32
Tabel 5.6: Identity markers in groepen na factoranalyse	34
Tabel 5.7: Invloed van identity markers op de Veenkoloniën	35
Tabel 5.8: Waardering van de Veenkoloniën door oud-bewoners en niet oud-bewoners	36

Hoofdstuk 1 – Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

In het kader van het project ‘Van Turfvaart naar Toervaart’ heeft Reiling (2008) onderzoek gedaan naar de identiteit en waardering van het dorp Kiel-Windeweer. Met name werd gekeken naar het belang van het kanaal in dat dorp. Dit kanaal is namelijk zeer recent vrij gemaakt voor recreatieve vaart en zou wellicht een invloed hebben op de waardering en identiteit van Kiel-Windeweer.

Uit het onderzoek van Reiling (2008) is gebleken dat de inwoners van Kiel Windeweer hun eigen dorp hoog waarderen. In het onderzoek werd een vergelijking gemaakt met het dorp Eext, de inwoners van dit dorp waarderen hun eigen dorp ook hoog. De inwoners van Eext waarderen Kiel-Windeweer veel lager. Maar wat zou er gebeuren wanneer een inwoner van een dorp in de Veenkoloniën een ‘buitenstaander’ wordt? Reiling kwam in Eext enkele mensen tegen die in Kiel-Windeweer hebben gewoond. Deze mensen waarderen hun vorige woonplaats in de Veenkoloniën hoger dan de Eexters die niet in Kiel-Windeweer hebben gewoond. Er waren echter te weinig cases om sluitende conclusies te geven over de waardering van het vorige dorp.

De commissie Structuurversterking Veenkoloniën, stelt in het rapport over de Veenkoloniën ‘Van afhankelijkheid naar kracht’ het volgende:

“Het gebied heeft met name bij buitenstaanders een sterk negatief imago. Het woonklimaat wordt als matig tot slecht beoordeeld. Overigens beoordelen de huidige bewoners het gebied aanzienlijk positiever.” (2001)

In dit onderzoek wordt bekeken hoe oud-bewoners hun vorige woonplaats in de Veenkoloniën waarderen, hoe ze de Veenkoloniën waarderen en welke identiteiten ze aan de Veenkoloniën toekennen. Deze mensen zijn geen inwoners meer, maar ze zijn ook niet de buitenstaanders waar de commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001) het over heeft. Er wordt onderzocht hoe oud-bewoners van de Veenkoloniën dit gebied waarderen, nu ze ergens anders wonen. Het is niet bekend in hoeverre deze oud-bewoners zich nog identificeren met de Veenkoloniën, noch welke identiteit de oud-bewoners toekennen aan hun vorige woonplek. Het onderzoeksgebied behelst de Groningse en Drentse Veenkoloniën.

1.2 Probleem- doel- en vraagstelling

Reiling (2008) heeft in zijn onderzoek de identity markers van Kiel Windeweer benoemd. Naar aanleiding van zijn onderzoek, wordt in dit onderzoek gepoogd om identiteiten vast te stellen van het hele gebied de Veenkoloniën. Dit onderzoek wordt dan ook op een hoger schaalniveau uitgevoerd. Ook heeft Reiling (2008) aangetoond dat de inwoners van Kiel-Windeweer hun eigen woonplaats hoog waarderen – met een 8 – en dat mensen uit Eext, Kiel-Windeweer met een 4.86 waarderen. Dit is wel een groot verschil, vandaar dat dit onderzoek zich tevens richt op de waardering van de hele Veenkoloniën. Ten derde heeft Reiling (2008) genoemd dat de mensen die voorheen in Kiel Windeweer hebben gewoond, die plaats

positiever waarderen dan mensen die niet in Kiel Windeweer hebben gewoond. In dit onderzoek wordt dan ook de nadruk gelegd op mensen die in de Veenkoloniën hebben gewoond, de ‘oud-bewoners’.

Resumerend; in dit onderzoek wordt op een hoger schaalniveau de identiteit van de Veenkoloniën onderzocht. Het doel van het onderzoek is te achterhalen welke identiteiten door de oud-bewoners aan de Veenkoloniën worden toegekend en hoe zij het gebied waarderen. De mogelijke toegekende identiteiten van de streek kunnen worden bepaald aan de hand van zogenoemde identity markers. Om een bewering te kunnen uiten over de groep oud-bewoners, zal het in relatie gebracht moeten worden met een andere groep. Daartoe wordt de groep oud-bewoners vergeleken met een groep mensen die er niet heeft gewoond, maar het gebied wel kent. De groep mensen zijn de ‘niet oud-bewoners’. De hoofdvraag van dit onderzoek is:

Hoe wordt de Veenkoloniën en de mogelijke identiteit(en) van die streek beoordeeld door oud-bewoners en door niet oud-bewoners?

De hoofdvraag is niet direct te beantwoorden en er zitten verschillende aspecten in deze vraag. Er is een viertal vragen opgesteld, waarvan de antwoorden tezamen zullen leiden tot de beantwoording van de hoofdvraag:

1. Hoe waarderen oud-bewoners van de Veenkoloniën hun vorige woonplaats in de Veenkoloniën in relatie tot de waardering van de vorige woonplaats door niet oud-bewoners?
2. Hoe waarderen oud-bewoners van de Veenkoloniën hun huidige woonplaats in relatie tot de waardering van de huidige woonplaats door de niet oud-bewoners?
3. Welke identiteiten worden aan de Veenkoloniën toegekend door de oud-bewoners in relatie tot de toekenning van identiteiten door niet oud-bewoners?
4. Hoe waarderen oud-bewoners van de Veenkoloniën de Veenkoloniën als gebied, in relatie tot niet oud-bewoners?

Er wordt begonnen met een waardering over de vorige woonplaats. Voor de oud-bewoners van de Veenkoloniën geldt dat deze vorige woonplaats in de Veenkoloniën ligt. Dit cijfer wordt vergeleken met het cijfer dat mensen die niet in de Veenkoloniën hebben gewoond, geven voor hun vorige woonplaats. Dit zal ook naast de uitkomsten van Reiling (2008) worden gelegd.

Om het cijfer voor de vorige woonplaats in verband te zien, wordt ook gevraagd naar de waardering voor de huidige woonplaats. Mogelijk bestaat er een verschil in de cijfers voor de vorige en de huidige woonplaats. Ook wordt dit aan beide groepen voorgelegd want mogelijk bestaat er een verschil voor de huidige woonplaats wanneer iemand wel of niet in de Veenkoloniën heeft gewoond.

Als derde worden de mogelijke toegekende identiteiten van de Veenkoloniën onderzocht. Dit kan onderzocht worden aan de hand van identity markers. Hierbij kan gedacht worden aan het kanaal, het vlakke landschap, of met de mensen met wie ze contact hadden.

Tot slot wordt onderzocht of de algehele waardering voor de Veenkoloniën verschilt in de twee onderscheiden groepen. De resultaten worden ook naast die van Reiling (2008) gelegd, zodat bekeken kan worden of de waardering voor de Veenkoloniën zo laag is als bij Reiling, of dat het positiever uitvalt.

1.3 Relevantie onderzoek

Maatschappelijk

De commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001) stelt dat de Veenkoloniën een negatief imago heeft. Het is echter niet duidelijk waar dat op is gebaseerd. De mensen die in dit gebied hebben gewoond, kunnen daar juist een heel positief beeld tegenover stellen. Die mensen weten hoe het is om daar te leven en ze hebben daar vaak prettig geleefd (de hypothese volgende; aanpassen wanneer het stuk klaar is). Tevens kan uit dit onderzoek naar voren komen wat de sterke en zwakke punten zijn van de Veenkoloniën. Wanneer de sterke punten meer aandacht krijgen en de zwakke punten worden verbeterd, kan de Veenkoloniën als gebied, mogelijk een positiever imago krijgen. Het is echter ook denkbaar dat de zwakke punten niet zo gemakkelijk te verbeteren zijn.

Wetenschappelijk

Wetenschappelijk is dit onderzoek relevant omdat er onderzoek wordt gedaan naar een gebied met een negatief imago, waar de voormalig bewoners wordt gevraagd naar hun ervaring en mening. De mensen zijn wel weggetrokken, maar zullen wellicht nog een band hebben met het gebied. In dit onderzoek worden twee groepen met elkaar vergeleken die het gebied kennen. Een groep daarvan heeft er gewoond en heeft het gebied intensiever meegemaakt dan de andere groep, die er niet heeft gewoond. De tweede groep kan het gebied kennen als werkplek of omdat ze er doorheen reizen. Beide groepen zullen identity markers aan het gebied toekennen en het verschil tussen deze groepen is interessant. Dit onderzoek kan iets opleveren over de relatie tussen ‘kennis hebben van’ en ‘waardering’.

1.4 Opbouw van deze thesis

Deze masterthesis is op een bepaalde manier opgebouwd. Eerst volgt in hoofdstuk twee een gebiedsverkenning. Er wordt aangegeven waar de Veenkoloniën liggen en welke beelden over het gebied bekend zijn. Vervolgens wordt in hoofdstuk drie ingegaan op het theoretische kader, dat zal bestaan uit ‘sense of place’, ‘plaatsverbondenheid’ en ‘plaatsidentiteit’. Aan het eind van dit hoofdstuk zullen er hypothesen worden gevormd voor de deelvragen.

In hoofdstuk vier wordt beschreven welke data worden gebruikt, en op welke manieren de data worden verzameld. Ook de manier waarop de data verwerkt worden, staat hier beschreven. Hoofdstuk vijf behandelt vervolgens de uitkomsten van de dataverzameling. In hoofdstuk zes zullen de hoofd- en deelvragen worden beantwoord en zal blijken of de in hoofdstuk drie gevormde hypothesen worden verworpen.

Hoofdstuk 2 – De Veenkoloniën

2.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is bij deelvraag drie de vraag gesteld over het toekennen van identiteiten aan de Veenkoloniën. Het toekennen van identiteiten kan bepaald worden door identity markers. Om tot identity markers van de Veenkoloniën te komen, wordt in dit hoofdstuk de Veenkoloniën als gebied beschreven. Deze beschrijvingen geven een voorzet tot het benoemen van de identity markers.

Aan de hand van vier dimensies wordt het gebied beschreven. In paragraaf drie valt onder de dimensie ‘Landschap’ het ontstaan van het gebied en het uiterlijk van het gebied op dit moment. In de ‘Economische’ dimensie van paragraaf vier wordt de industrialisatie van het gebied behandeld, evenals de inkomens, het opleidingsniveau en de werkgelegenheid op dit moment. Paragraaf vijf zal ingaan op de dimensie ‘Cultuur’, met onder ander leefbaarheid. In paragraaf zes wordt de ‘Politieke’ dimensie beschreven, welke vooral in zal gaan op de toekomstige plannen voor het gebied en de daarmee gepaard gaande toeristische ontwikkelingen. Het onderscheid in dimensies is mede bedoeld als beginpunt voor het bepalen van de identity markers. Eerst in paragraaf twee een overzicht van de begrenzing van het gebied.

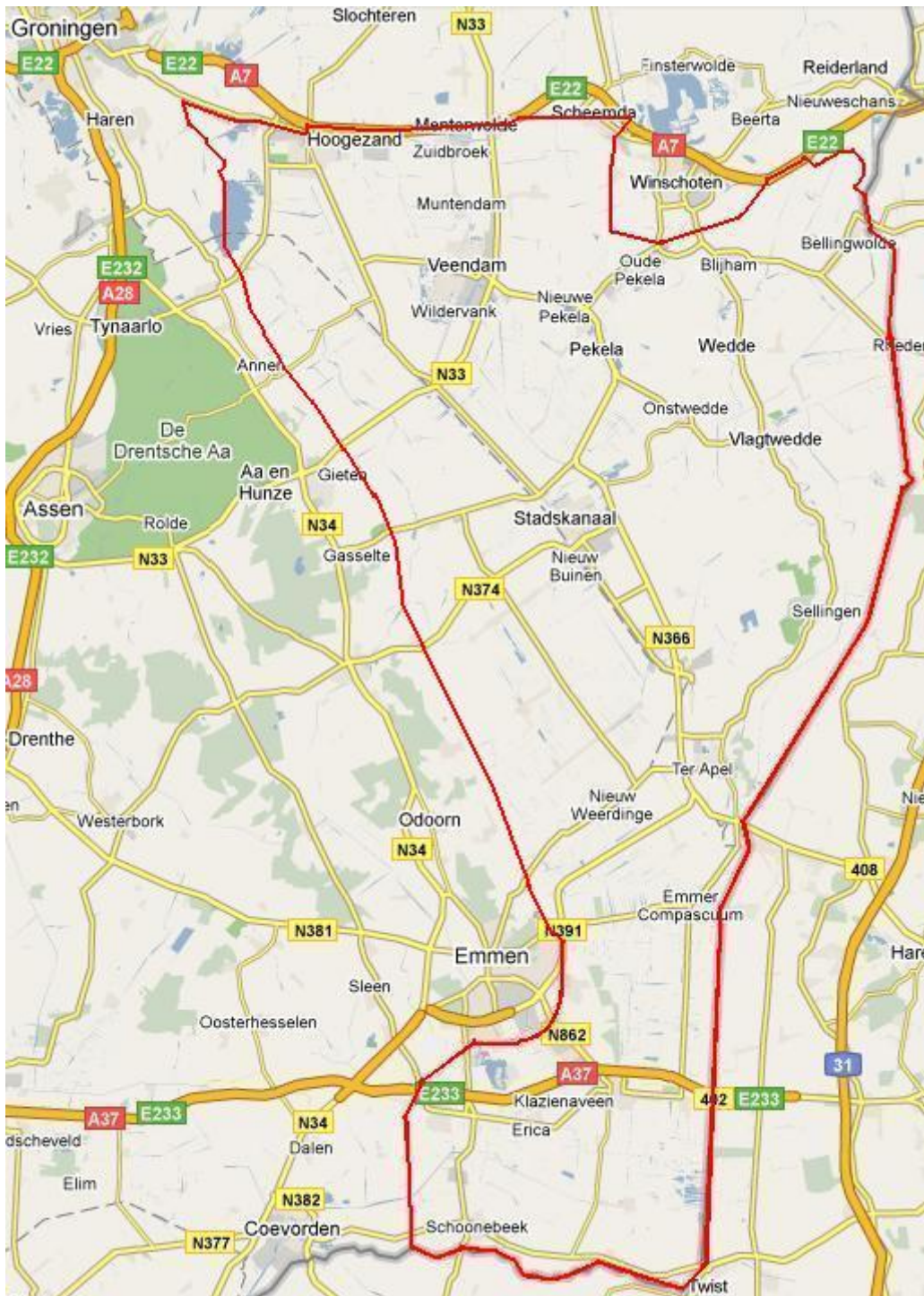
2.2 Gebiedsbepaling

De Veenkoloniën zijn in dit onderzoek begrensd zoals is te zien in figuur 2.1. Dit is een samensmelting van twee kaarten van het gebied: één kaart van de commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001) en een kaart van Agenda voor de Veenkoloniën (2009). Het basisprincipe was om de meest ruime grens aan te nemen. Aan de noordgrens vervalt dan een klein stukje die de commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001) wel mee had genomen en Agenda voor de Veenkoloniën (2009) niet. De overweging is dat het Winschoterdiep aan de noordkant een duidelijker grens is. Vervolgens gaat de grens om Winschoten heen tot aan de snelweg en dan met een boogje naar Bellingwolde, tot aan de grens. Het gebied Westerwolde wordt daarmee wel meegenomen in de Veenkoloniën, naar aanleiding van commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001). Het gebied kent deels dezelfde ontstaansgeschiedenis als de rest van de Veenkoloniën en de commissie acht dat “de problematiek in Westerwolde niet wezenlijk verschilt van die van het typisch veenkoloniale gebied” (Commissie Structuurversterking Veenkoloniën, 2001).

De oostelijke grens blijft de Nederlands-Duitse grens volgen tot en met Weiteveen. Op de kaart valt Twist (D) erbuiten. Aan de zuidkant blijft het gebied eerst de grens volgen, tot voorbij Schoonebeek, gaat dan weer richting het noorden en dan om Emmen heen om bij de Monden uit te komen. De grens gaat aan de noordoost kant van Valthe en Exloo langs en volgt de Hondsrug tot aan het Zuidlaardermeer. Vanaf het Zuidlaardermeer volgt de grens het Drents Diep weer naar het Winschoterdiep.

Dit maakt dat het gebied de Veenkoloniën in de provincies Groningen en Drenthe ligt. Het begrensde gebied omvat volledig de gemeenten Bellingwedde, Hoogezand-Sappemeer, Pekela, Stadskanaal, Veendam en Vlagtwedde en deels de gemeenten Aa en Hunze, Borger-

Odoorn, Emmen, Menterwolde en Tynaarlo. Deze indeling naar gemeenten wordt verder gebruikt bij de beschrijving van statistisch materiaal.

Figuur 2.1: Kaart van de Veenkoloniën

2.3 Landschap

Ontginning van een moeras

Het gebied dat nu bekend staat als de Veenkoloniën, was voorheen een deel van het veenmoeras Bourtangter Moor. Dit moeras, wat deels ook in Duitsland lag, vormde tot in de 16^e eeuw de oostgrens van Groningen. De eerste ontginningen dateren uit de 13^e eeuw. De kloosterlingen die aan de randen van het veen in kloosters woonden, staken turf en handelden daar ook in. (Keuning, 1933; Voerman, 2001).

In de 15^e eeuw begon de ontginning op gang te komen. Aan het begin van deze eeuw werd er turf vervoerd van Kropswolde naar de stad Groningen. Dit gebied bij Kropswolde werd nog niet systematisch ontgonnen. In de 17^e eeuw begon in Holland het brandstoftekort toe te nemen. Het laagveen dat in die regio lag, was al grotendeels afgegraven en de overheid greep in om te voorkomen dat het land verder verwoest zou worden. Ook in de Hanze steden was er een grote vraag naar brandstof en ook steenbakkerijen in het hele land vroegen grote hoeveelheden brandstof. Toen in de 19^e eeuw aardappelzetmeelfabrieken ontstonden, werden deze ook eerst gestookt met turf (Keuning, 1933).

Het ontginnen van het veengebied gebeurde in opdracht van de stad Groningen, die het land in eigendom had. De eerste systematische ontginningen zijn begonnen vanuit Winschoten, langs de Pekel A. Deze venen konden het gemakkelijkst worden afgevoerd naar Duitsland. Vanuit de stad Groningen werd begonnen met de aanleg van het Winschoterdiep waarlangs – op chronologische volgorde – Martenshoek, Sappemeer, Hoogezand en Foxhol ontstonden. Vanuit het Winschoterdiep werden verschillende kanalen gegraven, en dwars op deze kanalen werden de kavels gecreëerd die konden worden ontgonnen. (Keuning, 1933).

Halverwege de 18^e eeuw vond men ook het gebied ten zuiden van Wildervank geschikt voor turfafgraving en Groningen gaf opdracht tot het graven van het Stadskanaal. Aan dit Stadskanaal werden de monden aangelegd, waarop later de kanalen aansloten die het Drentse veengebied ontsloten. Halverwege de 19^e eeuw reikte het Stadskanaal tot aan de Valthermond en later Ter Apel. Vanuit Ter Apel begon de ontsluiting van het Oosten van Drenthe. (Keuning, 1933).

Ook werd halverwege de 19^e eeuw vanuit Hoozevee de Hoozeveense vaart gegraven, toen kon ook dit gebied worden geëxploiteerd. Toen de Verlengde Hoozeveense Vaart werd gegraven naar de Duitse grens, werd het grote veengebied langs de Duitse grens ontgonnen. (commissie Structuurversterking Veenkoloniën, 2001). Keuning noemt dat men in de jaren '30 van de 20^e eeuw nog bezig is met het vergraven van het veen, de commissie Structuurversterking Veenkoloniën vult daarop aan dat er omstreeks de jaren '20 al een kentering kwam. Door de toename van het gebruik van steenkool, werd de vraag naar turf minder. Drenthe kreeg daardoor gaandeweg de status van arme provincie (commissie Structuurversterking Veenkoloniën, 2001). Wever beaamt dit en voegt hieraan toe dat Drenthe ook na de oorlog nog voor een aanzienlijk deel afhankelijk was van de turfwinning. Zo bestond er nog een grote glasblazerij in Nieuw Buinen en in Klazienaveen stond de Norit-fabriek van Purit, waarvoor ook veen werd gebruikt. Tot in 1992 werd er veen gewonnen ten gunste van Purit, de glasblazerij was in 1967 al verdwenen (Wever, 2009).

Van veengebied naar landbouwgebied

Het grootste deel van het veen wordt van de grond weggestoken, maar er blijft wel een klein laagje veen achter. Wanneer dit veen wordt vermengd met de zandgrond die eronder ligt, ontstaat er een dalgrond. Op de meeste kavels werd de grond opgebracht met nog een klein laagje zand, wat afkomstig was uit de kanalen. Het geheel werd omgeploegd en vormde

een goede vruchtbare grond. Dit gebeurde vrijwel direct na het afsteken van de turf. Daardoor kwam het voor dat het voorste deel van de kavel al was omgeploegd tot landbouwgrond, terwijl op het achterste deel van de kavel nog veen wordt gestoken (Keuning, 1933).

Tot in de 18^e eeuw werd op de Veenkoloniale grond uitsluitend haver en rogge verbouwd. Er was toen veel vraag naar deze producten. Later werden ook producten als gerst, tarwe en peulvruchten gekweekt. Pas aan het eind van 18^e eeuw wordt in het gebied voor het eerst aardappelen gekweekt. In de 19^e eeuw kent de aardappel een gigantische uitbreiding. Vooral vanaf 1840, wanneer het aardappelzetmeel zijn intrede doet in het gebied. Nog beter gaat het, wanneer rond 1880 ook de kunstmest zijn intrede doet. Voorheen eerd uit het hele land compost gehaald tegen hoge prijzen. Nu konden de prijzen van de producten zakken, omdat kunstmest veel goedkoper was (Keuning, 1933).

Huidige landschap

Door de systematische ontginning en verkaveling van het gebied, kent de Veenkoloniën nog steeds vele kanalen in het landschap, hoewel enkele kanalen zijn gedempt. Bijvoorbeeld het Kalckwijksterdiep, het Borgercompagniesterdiep en het Nieuwe Diep. De wijken die vroeger bestonden om de turf naar het kanaal te vervoeren, zijn veelal sloten geworden, of zijn helemaal gedempt. De kavels die aan het kanaal liggen zijn ook nog steeds smal, recht en lang en staan haaks op het kanaal. Dit maakt ook dat het landschap nog steeds een open karakter heeft (Nijboer, 2002).

De commissie Structuurversterking Veenkoloniën acht het landschap voor de agrarische functie optimaal, maar het ontbreekt aan de ruimtelijke kwaliteit. “Dat uit zich in het matige tot slechte woonklimaat, in de realiteit van de eenzijdige landschappelijke aankleding en in een gebrek aan toeristische aantrekkingskracht” (2001). De akkerbouw is wel zeer geschikt voor dit gebied, met deze structuur, maar niet veel mensen waarderen het als aantrekkelijk. In Drenthe worden ook gebieden aangewezen als agrarisch ontwikkelingsgebied of als grootschalige zones van natuur- en landschapsontwikkeling (Commissie Structuurversterking Veenkoloniën, 2001).

Aan de hand van het hierboven beschrevene, zijn enkele suggesties voor identity markers voor de dimensie landschap de volgende. Historisch gezien zijn veen en turfvaart belangrijk geweest voor het gebied, alsmede de kanalen, die ook nu nog bestaan. Ook zouden sluizen en bruggen kunnen worden genoemd. Daarnaast zou de landbouw genoemd kunnen worden, alsook de akkerbouw. Deze laatste zal volgens de commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001) negatief worden gewaardeerd.

2.4 Economische dimensie

Industrialisatie

A - Scheepvaart

De afvoer van de afgestoken turf werd met schepen naar de stad Groningen vervoerd en van daar werd het verder verhandeld naar andere delen van het land. In 1650 werd de eerste scheepswerf opgezet in Hoogezand-Sappemeer, omstreeks 1700 kwam er een werf in Veendam en daarna kwamen er al snel blokmakers en zeilmakers. Dit was het begin van de scheepsbouw als industrietak. De eerste schepen waren enkel voor de binnenvaart, om turf naar de stad te vervoeren. Vanaf halverwege de 18^e eeuw werden ook zeeschepen gebouwd, zodat de turf verder vervoerd kon worden. Halverwege de 19^e eeuw kenden de Groninger

Veenkoloniën zeker 75 scheepswerven. Dit was het hoogtepunt van het aantal scheepswerven en het luidde het begin van het einde in voor de scheepsbouw (Keuning, 1933).

Er kwam steeds meer vraag naar grotere schepen. Maar door lokale omstandigheden zoals de breedte van een sluis, konden de werven die onder de sluis lagen, geen grotere schepen bouwen. In 1920 waren er in de Groninger Veenkoloniën nog maar 25 werven, waarvan er 15 in Hoogezand lagen. Hoogezand had het voordeel dat het aan het brede Winschoterdiep gelegen was. Dit werd nog voordeliger toen ook het Eemskanaal verbreed werd. In Hoogezand konden nu nog grotere schepen gemaakt worden (Keuning, 1933). Tegenwoordig bestaan er nog enkele scheepswerven in Hoogezand. De scheepswerven, of in bredere zin, de scheepsbouw zou een identity marker kunnen zijn.

B - Landbouw

Met het noemen van aardappelzetmeel in paragraaf 2.3, werd al aangezet tot de periode van industrialisatie. Vooral dhr. W.A. Scholtens was een voortrekker op dit terrein. Als een van de eersten richtte hij een fabriek op in de Veenkoloniën voor de productie van aardappelzetmeel. Al snel volgden vele andere fabrieken die ook aardappelzetmeel gingen produceren. Na verloop van tijd, organiseerde de fabrikanten zich in een bond en stelden als zodanig de prijzen voor aardappelen vast. De boeren waren het daar niet mee eens en gingen zichzelf organiseren, ze richtten zelf coöperatieve fabrieken op, beginnend in 1898. Sindsdien zijn er vele coöperatieve fabrieken opgericht. Door de enorme concurrentie tussen coöperatieve bedrijven en de in een bond verenigde particuliere fabrieken, gingen ook de coöperatieve fabrieken over op het oprichten van een bond; de Bond van Boeren-aardappelmeelfabrieken. In 1920 is deze bond overgegaan in het Coöperatief Aardappelmeelverkoopbureau, kortweg Avébé. Door deze samensmelting kon er nu – als één bedrijf – invloed worden uitgeoefend op de wereldmarktprijzen voor aardappelzetmeel. Naast deze, zijn andere voordelen dat de kwaliteit van het product constant is en dat er nu grotere partijen kunnen worden verkocht (Keuning, 1933).

Sinds de oprichting van AVEBE is het bedrijf zeer gegroeid en in 1978 nam AVEBE Scholtens over. Nu is AVEBE leider op de wereldmarkt geworden voor aardappelzetmeel (Strijker, 2008; Wever, 2009). Het verbouwen en verwerken van aardappelen is van belang geweest voor de ontwikkeling van de streek. Daardoor zouden zowel de aardappelen als AVEBE identity markers kunnen zijn.

Inkomen, huizenprijzen en arbeidsmarkt

De commissie Structuurversterking Veenkoloniën heeft in 2001 een advies uitgebracht over de Veenkoloniën als gebied in het rapport ‘Structuurversterking Veenkoloniën’. De commissie heeft vastgesteld dat in het gebied relatief veel mensen wonen met een laag inkomen en dat er relatief weinig hoge inkomen voorkomen. Ook stelt de commissie dat het gebied relatief armer is geworden doordat in Nederland als geheel de inkomens stegen, maar in de Veenkoloniën zijn de inkomens minder gestegen. Het gemiddelde inkomen per hoofd van de bevolking bedroeg in dat jaar voor het hele Veenkoloniale gebied ongeveer 19 duizend euro. Ter vergelijking; het gemiddelde inkomen van een Nederlander is in dat jaar ongeveer 21 duizend euro (Commissie Structuurversterking Veenkoloniën, 2001).

In tabel 2.1 staan de meest recente gegevens over inkomen in een aantal gemeenten van de Veenkoloniën. Alleen de gemeenten die volledig onder de Veenkoloniën vallen zijn meegenomen, dit zijn enkel de Groningse gemeenten. De andere gemeenten die deels tot de Veenkoloniën behoren, zijn niet meegenomen. Die gemeenten zijn groter en daardoor wordt het beeld over de Veenkoloniën verstoord. Tabel 2.1 laat zien dat het inkomen per huishouden

in Noord-Nederland ongeveer 2,5 duizend euro lager ligt dan in Nederland als geheel. Het gemiddelde inkomen per huishouden in de gemeenten van de Veenkoloniën ligt vier- tot vijfduizend euro lager dan het Nederlands gemiddelde (CBS, 2009).

Gemiddeld besteedbaar inkomen particuliere huishoudens, 2006	
Regio's	x 1 000 euro
Nederland	31,3
Noord-Nederland	28,8
Bellingwedde	27,3
Hoogezand-Sappemeer	26,7
Pekela	26,3
Stadskanaal	26,6
Veendam	27,9
Vlagtwedde	26,3

Tabel 2.1: Het gemiddelde besteedbare inkomen per huishouden, voor de volledige gemeenten in de Veenkoloniën en Nederland, in 2006.

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek

Het opleidingsniveau van mensen in de Veenkoloniën is gemiddeld lager dan in de rest van Noord-Nederland, zo stelt de commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001). In heel Nederland heeft 40% van de mensen een lage opleiding, ook 40% een middelbare opleiding en 21% een hoger opleiding. Voor Noord-Nederland zijn de percentages voor lager en middelbaar opgeleiden iets hoger en het percentage voor de hoger opgeleiden ligt beduidend lager. Wanneer de cijfers van de Veenkoloniën daar naast worden gelegd, wordt duidelijk dat het percentage lager opgeleiden hoger ligt en het percentage hoger opgeleiden lager (zie tabel 2.2).

Opleiding Beroepsbevolking 1997	Opleiding in percentage van totaal		
	Lager Opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoger Opgeleid
Nederland	40,0%	40,0%	21,0%
Noord-Nederland	42,0%	42,0%	16,0%
Veenkoloniën	53,0%	37,0%	10,0%

Tabel 2.2: Opleiding beroepsbevolking 1997 naar niveau en per regio

Bron: Commissie Structuurversterking Veenkoloniën, 2001

De commissie stelt over de participatiegraad, dat voornamelijk het aandeel lager opgeleiden “zeer beperkt” participeert op de arbeidsmarkt. Wel wordt gesteld dat het aandeel niet-werkzame personen licht gedaald is in de jaren '90 (Commissie Structuurversterking Veenkoloniën, 2001). De werkloosheidscijfers worden ontleend aan de Noordelijke Arbeidsmarkt Verkenning van Broersma et al. (2008). Daarin staat dat de werkloosheidspercentages voor Noord-Nederland, als ook voor de provincies Groningen en Drenthe hoger liggen dan het Nederlands gemiddelde. Voor werkloosheidscijfers over de Veenkoloniën wordt verwezen naar de commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001). Tabel 2.3 geeft de werkloosheidspercentages weer, voor zover er door de bron in is voorzien. Deze cijfers zijn van 1997 en laten zien dat toen ook het werkloosheidspercentage hoger was dan in Nederland. Voor het Groningse deel van de Veenkoloniën geldt dat het werkloosheidspercentage in dat gebied nog hoger ligt, dan in Noord-Nederland. Gezien het

feit dat de werkloosheid over de hele linie is gestegen, kunnen we er vanuit gaan dat ook de werkloosheid in de Groningse Veenkoloniën is gestegen.

Als laatste een opmerking over de huizenprijzen. De prijs van een huis ligt in de Veenkoloniën lager dan het gemiddelde van Nederland. Een eengezinswoning kan in de Veenkoloniën worden verkregen voor 260 duizend euro en het Nederlands gemiddelde zit op 414 duizend euro.

Werkloosheidscijfer	1997	2006
	Commissie Structuurversterking Veenkoloniën, (2001)	Broersma et al (2008)
Nederland	4,0%	6,0%
Noord Nederland	5,1%	7,2%
Groningen		7,9%
Drenthe		7,3%
Groningse deel van de Veenkoloniën	5,6%	

Tabel 2.3: Werkloosheidspercentages per regio

Bron: Commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001), Broersma (2008).

Mogelijke identity markers uit het voorgaande zijn laag inkomen, lage opleiding, werkloosheid en lage huizenprijzen. Ook kan het tegenovergestelde worden genoemd, om er een controlebegrip van te maken.

2.5 Culturele Dimensie

De leefbaarheid wordt door de eigen bewoners aanzienlijk hoger ingeschat dan door buitenstaanders. Echter, de negatieve waardering van buitenstaanders bepaalt grotendeels de ontwikkeling van het gebied (Commissie Structuurversterking Veenkoloniën, 2001). Hierboven is vermeld dat de mensen naar dit gebied toekwamen om te werken en om de nieuwe gebieden te bevolken. Men sprak wel van pioniers. Deze pionierscultuur schijnt nog steeds gevoeld te worden, evenals het gevoel van saamhorigheid. Aan de andere kant is er wel een groep mensen dat tot de derde generatie werklozen behoort. Deze mensen missen daardoor een “cultuur van werkritme” (Agenda voor de Veenkolonien, 2003).

De commissie Structuurversterking Veenkoloniën gaat wel in op het negatieve imago dat door buitenstaanders wordt toegekend aan de Veenkoloniën, maar gaat daarbij niet in op het leefklimaat in het gebied. De beleving van het wonen in het gebied wordt niet genoemd in het rapport. Op dit vlak zouden een aantal identity markers kunnen worden getoetst.

2.6 Politiek-bestuurlijke dimensie

De commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001) stelt dat de Veenkoloniën bestuurlijk “versnipperd” is. Dat blijkt uit het gegeven dat het gebied in 2 provincies ligt en in 10 gemeenten. Dat er voor dit gebied nooit als geheel beleid is gevoerd is waarschijnlijk het gevolg van die versnippering. Het gebied is na de oorlog enkel erkend als onderdeel van het probleemgebied Oost-Groningen en Zuid-Oost Drenthe. Er is wel beleid geweest vanuit het Rijk waarvan de Veenkolonien konden profiteren, maar niet zonder dat andere gebieden er

ook van konden profiteren. De Veenkoloniën worden niet als geografische eenheid erkent. En, zo concludeert de commissie, doordat het gebied bestuurlijk versnipperd is, is ook het beleid versnipperd (2001).

Het directe gevolg van de commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001) is de oprichting van de Agenda voor de Veenkoloniën. De bestuurlijke versnippering wordt op deze manier enigszins ondervangen, daar er twee provincies bij betrokken zijn negen gemeenten en twee waterschappen. Door middel van verschillende projecten tracht de Agenda het gebied verder te ontwikkelen. Die projecten zijn in de volgende categorieën ingedeeld: agribusiness, landschap, infrastructuur, toerisme, wonen, sociaal economische vernieuwing en regio's verbinden (Stuurgroep Agenda voor de Veenkoloniën, 2009)

Eén van de projecten van de Agenda die worden gerealiseerd is het project van Turfvaart naar Toervaart. Dit project behelst het weer bevaarbaar maken van de kanalen die zijn gegraven en weer gedempt, nu niet om turf te vervoeren, maar toeristen. Vanaf het Zuidlaardermeer kan straks via Kiel-Windeweer en Annerveenschekanaal naar Bareveld. Tevens komt er een verbinding met het meer Langebosch nabij Veendam. Er wordt verwacht dat dit project economisch positieve gevolgen heeft voor het gebied en dat dan ook het imago van het gebied wordt verbeterd (Provincie Groningen, 2003).

Onder de politieke identity markers kan gekozen worden voor versnipperd bestuur, Agenda voor de Veenkoloniën of ontwikkeling. Anderzijds kunnen mogelijke toekomstige ontwikkelingen worden meegenomen, zoals pleziervaart, horeca en campings.

Aan de hand van deze vier dimensies is getracht een beeld te schetsen van de Veenkoloniën en van het ontstaan van dit gebied. Bij elke dimensie is een voorzet gegeven voor identity markers die mogelijk bij de Veenkoloniën kunnen passen. In hoofdstuk 4 wordt uiteengezet welke identity markers worden getoetst. Eerst in hoofdstuk 3 het theoretische kader van 'sense of place', 'plaatsverbondenheid' en 'plaatsidentiteit'.

Hoofdstuk 3 – (Plaats)identiteit

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de theorie behandeld welke als kader voor dit onderzoek wordt gebruikt. De basis voor dit onderzoek ligt bij de identiteit van de Veenkolonien. Echter de identiteit die mensen aan een plek toekennen hangt samen met de verbondenheid die mensen met een plek hebben. Beide zijn ze onderdeel van de overkoepelende term *sense of place*. De gebruikte theorieën komen voort uit de theorieën zoals beschreven in de scriptie van Paagman (2008). Deze zijn een goede aanzet zijn geweest voor de theorieën in deze scriptie.

Als overkoepelend begrip wordt in de volgende paragraaf *sense of place* behandeld. In paragraaf 3.3 wordt dan de plaatsverbondenheid beschreven, gevolgd door een beschrijving van plaatsidentiteit in paragraaf 3.4. Paragraaf 3.5 zal worden gewijd aan de doelgroep van het onderzoek, welke een aparte plaats inneemt in dit onderzoek en nadat de theorie is beschreven, worden in paragraaf 3.6 de hypothesen voor de deelvragen gegeven.

3.2 Sense of Place

Plekken vormen de basis voor de geografie, ze zijn van belang voor mensen. Plekken zijn betekenisvolle locaties (Cresswell, 2004) en die plekken zijn de achtergrond waartegen het dagelijkse leven zich afspeelt (Knox en Marston, 2003). Op plekken leren mensen sociale normen en waarden en wie ze zijn. Plekken hebben invloed op de gezondheid van mensen, op de kansen die mensen kunnen nemen en op de keuze voor levensstijl (idem).

Een plek kan duidelijker gedefinieerd worden, wanneer het tegenover ‘ruimte’ wordt geplaatst. Tuan stelt dat beide begrippen elkaar definiëren:

“From the security and stability of place we are aware of the openness, freedom, and threat of space and vice versa. Furthermore, if we think of space as that which allows movement, then place is a pause; each pause in movement makes it possible for location to be transformed into place” (1977).

Cresswell verduidelijkt dat plekken ruimtes tussen zich in hebben. Dat maakt dat plekken ruimtes zijn waaraan mensen betekenis hebben gegeven en dat plekken worden geconstrueerd (2004). De inwoners van een plek geven wellicht een hele andere betekenis aan die plek, dan mensen die niet op die plek wonen. Dus op hetzelfde moment kunnen plekken heel anders worden geconstrueerd door buitenstaanders (Knox en Marston, 2003).

Sommige plekken hebben een eigen ‘spirit and personality’; een bepaalde groep mensen zal een plek op dezelfde manier ervaren. Voor de Britten zijn bijvoorbeeld de ‘Houses of Parliament’ belangrijk, omdat ze symbool staan voor de nationale identiteit en democratie. (Holloway en Hubbard, 2001). Tuan stelt dat de betekenis van een plek, door die plek aan mensen wordt opgelegd (in Holloway en Hubbard, 2001), een zogenoemde ‘genius loci’. Dat wil zeggen dat de plek een identiteit van zichzelf heeft en een bepaalde groep mensen die de plek bezoeken, zal die identiteit van die plek erkennen.

Daar tegenover staat dat een individu aan een plek meer waarde toe kan kennen dan iemand anders, de persoon kent namelijk zijn eigen persoonlijke waarde toe aan die plek. Dit

komt door ervaringen die de persoon heeft gehad en waarbij hij of zij die ervaringen relateert aan die specifieke plek. Wanneer iemand een intense band met een plek heeft en zich emotioneel betrokken voelt bij een plek, ontstaat een 'sense of place'. Deze sense of place is voor iedereen anders; mensen kennen aan verschillende locaties een betekenis toe, maar ze kunnen ook aan dezelfde locatie een hele andere betekenis toekennen. Voorwaarden voor de sense of place zijn dat er een intense band is met de plek, die gedurende langere tijd is opgebouwd en dat er op emotioneel niveau wordt gereageerd op die plek (Holloway en Hubbard, 2001). Cresswell stelt dat "[w]e often have a sense of place about where we live, or where we lived when we were children" (2004).

Om de sense of place te concretiseren, zal er een invulling aan worden gegeven in de vorm van place attachment en place identity.

3.3 Plaatsverbondenheid

Het valt niet mee om plaatsverbondenheid (place attachment) te onderscheiden van sense of place. De literatuur is niet eenduidig over de definitie van beide begrippen en de verschillen tussen die begrippen. Williams en Vaske stellen dat wat de sense of place is voor geografen, overeenkomt met plaatsverbondenheid voor omgevingspsychologen (2003). Plaatsverbondenheid houdt ook in dat iemand een speciale band heeft met een plek, die zowel affectief als cognitief of gedragsmatig kan zijn (Altman en Low, 1992).

Hay (1998), stelt dat "[s]ense of place differs from place attachment". Sense of place omvat plaatsverbondenheid, omdat bij plaatsverbondenheid de band tussen een persoon en een plek wordt onderzocht. Daarnaast omvat sense of place ook de plaatsidentiteit en de context van de geografische regio (Walker en Ryan, 2008; Hay, 1998). Het gegeven dat iemand verbonden is met een plek wordt dan apart gezien van de identiteit die de persoon aan die plek toekent en in welke context dat gebeurt.

Plaatsverbondenheid wordt verder geconcretiseerd door de factoren 'rootedness' en de lengte van een periode die een persoon op die plek woont (Hay, 1998) en "the tendency of an individual to maintain closeness to such a place" (Hidalgo en Hernández, 2001). Iedereen kent in het leven wel een vorm van plaatsverbondenheid (Lewicka, 2008).

3.4 Identiteit en Plaatsidentiteit

Sense of place omvat plaatsverbondenheid en plaatsidentiteit. Plaatsidentiteit en plaatsverbondenheid zijn begrippen die elkaar overlappen (Hernández et al. 2007), maar er dient wel een onderscheid gemaakt te worden. Want: "one person could be attached to a place, but not be identified with it and vice versa; someone could have a high personal identity with a place and not a high place attachment" (Hernández et al. 2007).

De plaatsidentiteit is vergelijkbaar met de identiteit van een persoon; hoe iemand over zichzelf denkt en hoe anderen over die persoon denken. Daarbij kan een onderscheid gemaakt worden tussen het identificeren met iets, en het identificeren tegen iets. Respectievelijk houdt dat in dat wat je wél bent, tegenover dat wat je níet bent (Holloway en Hubbard, 2001). Bijvoorbeeld het verschil in sekse; iemand kan een man zijn en is dan geen vrouw. Door de toekenning van identiteiten, kan je wel een man zijn en je een vrouw voelen.

Plaats is van essentieel belang voor de identiteit van een persoon. Plaatsidentiteit is dan een cognitief beeld van omgeving waarin een persoon woont (Prohansky, Fabian en Kamiyoff,

1983). Stedman is hierin duidelijker: “We can define place identity as the process by which, through interaction with places, people describe themselves of belonging to a specific place” (2002). Mensen vinden van zichzelf dat ze bij die plek horen.

Simon (2004) gebruikt in haar proefschrift de streekidentiteit als basis. Een streek is gedefinieerd als een gebied op een lager schaalniveau dan het nationale schaalniveau en hoger dan het gemeentelijke schaalniveau. Een streek is echter nog wel een plek en kan een eigen identiteit kennen. Ook de Veenkoloniën wordt in het proefschrift van Simon als streek onderscheiden.

Er kan op twee verschillende manieren over identiteit van een plaats gedacht worden, op een essentialistische en een constructieve wijze. De essentialistische denkwijze gaat er van uit dat zaken zijn “te herleiden tot één verklaring” en dat de identiteit een vaststaand gegeven is. Het is te vergelijken met de genius loci bij de sense of place (zie § 3.2). De constructivistische benadering is gestoeld op de gedachte dat mensen betekenissen aan plaatsen toekennen. Verschillende mensen zullen dus verschillende identiteiten toekennen aan een plek. Plaatsidentiteiten worden daarmee dynamisch en kunnen ontwikkelen en dus veranderen. (Simon, 2004).

Verder onderkent Simon (2004) de meerdere lagen van het begrip identiteit, ontleend aan Groote et al (2000). Dat maakt dat een precieze definitie van identiteit onduidelijk is. Daartoe onderscheidt ze een aantal aspecten die als hulpmiddel gebruikt kunnen worden bij de analyse van de inhoud van de plaats- of streekidentiteit:

- Identiteiten zijn sociale constructies; identiteiten worden toegekend door mensen.
- Identiteiten staan onder invloed van macht; iedereen kan een identiteit toekennen aan een plek, echter sommige actoren hebben de macht om de identiteit die zij toekennen, ook aan anderen op te leggen.
- Identiteiten geven vaak de kenmerken van een gebied weer; op deze manier kan een gebied zich onderscheiden van anderen. Deze kenmerken worden identity markers genoemd.
- Identiteiten zijn gebaseerd op het verleden; de aspecten die in het verleden hebben plaatsgevonden en die van belang kunnen zijn voor een plek worden gebruikt ter identificatie.
- Identiteiten zijn in ontwikkeling; de context kan veranderen, doordat een actor machtiger wordt dan een andere. Dat maakt identiteiten dynamisch en aan verandering onderhevig.

De identiteit als sociale constructie, dat identiteiten vaak de kenmerken van een gebied weergeven en dat identiteiten zijn gebaseerd op het verleden kunnen concreet worden toegepast om de identiteit van de Veenkoloniën te achterhalen. Dit onderzoek richt zich niet op de machtsverhoudingen tussen verschillende actoren, maar is enkel gericht op de toekenning van identiteiten op de Veenkoloniën door oud-bewoners. Het verleden heeft voor dit gebied een belangrijke rol gespeeld en kan worden teruggelezen in het landschap als identity marker. Ook is de ontwikkeling en de dynamiek van de identiteiten niet van belang voor dit onderzoek. Er wordt namelijk op één moment gemeten welke identiteiten aan de Veenkoloniën worden toegekend en niet op meerdere momenten. De genoemde drie punten zullen worden meegenomen in het onderzoek.

3.5 Doelgroep

Wanneer de identiteit, zoals hierboven genoemd, verankerd ligt in een thuisgebied, ofwel de “heimat of regions and small nations” wordt gesproken van “homely belonging” (Morley en Robins, 1995). Dan gaat het over zaken als tradities, talen en dialecten, wat maakt dat een plek een thuis is. Thuis kan Europa zijn, Nederland of de Veenkoloniën, maar belangrijk is “the longing for wholeness, unity, integrity” (idem). Het is een gemeenschap met gedeelde tradities en herinneringen.

Wanneer er wordt gesproken over deze gedeelde eigenschappen, dan kan er worden gesproken over cultuur. Hall: “By culture we mean the systems of shared meanings which people who belong to the same community, group, or nation use to help them interpret and make sense of the world” (1995).

De mensen die de doelgroep vormen van dit onderzoek, kennen een zelfde herkomstgebied. Deze mensen hebben een deel van hun leven doorgebracht in het gebied de Veenkoloniën en zijn in zekere zin – en ieder op zijn of haar eigen manier – betrokken geweest bij dit gebied. Maar deze mensen zijn weggetrokken, naar andere plaatsen. Mogelijk blijft er een band bestaan tussen die mensen en de Veenkoloniën. Hall geeft aan dat internationale migranten verbonden blijven met hun thuisland, omdat ze die verbanden onderhouden (1995). De voorbeelden die Hall gebruikt zijn onder andere de zwarte slaven in de Nieuwe Wereld en Sicilianen in New York. Die mensen waren en zijn in staat om de tradities die ze in het thuisland hebben ervaren, door te zetten in een nieuwe omgeving, in een ander land. Ook Gustafson toont in zijn onderzoek aan dat mensen een verbintenis houden met een plek, of een verbintenis kunnen onderhouden met meerdere plekken (2001). Daar uit kan worden afgeleid dat mensen een band blijven houden met de plek waar ze hebben gewoond. De mensen die in de Veenkoloniën hebben gewoond, zullen dan waarschijnlijk nog wel een band met het gebied hebben.

Deze oud-bewoners zal worden gevraagd welke identiteiten en waardering ze aan de Veenkoloniën toekennen. Dit wordt dan vergeleken met de toekenning van identiteiten door mensen die niet in de Veenkoloniën hebben gewoond. Het verschil is dan, dat de eerste groep een intense ervaring heeft met het gebied, doordat ze er gewoond hebben en de tweede groep heeft een minder intense ervaring met het gebied, maar kent het wel.

3.6 Hypothesen

Voor elke vraag is een hypothese opgesteld in de verwachte richting van het antwoord. Dit is vooraf gedaan, zodat de hypothesen getoetst kunnen worden aan de uitkomsten van het onderzoek

Hypothese voor de hoofdvraag:

Oud-bewoners zullen negatiever waardering uitspreken over het gebied dan de niet oud-bewoners. De identiteiten die kunnen worden toegekend aan het gebied zullen voor beide groepen gelijk zijn.

Hypothesen voor de deelvragen:

1. Oud-bewoners van de Veenkoloniën zullen hun vorige woonplaats in de Veenkoloniën positief waarderen. Dit is naar aanleiding van de uitkomsten van het onderzoek van Gustafson (2001). Mensen zullen verbonden blijven met de plek waar ze vandaan komen.
2. Door de oud-bewoners wordt de huidige woonplaats wordt hoger gewaardeerd dan de vorige woonplaats in de Veenkoloniën. Het onderzoek van Reiling (2008) suggereert een dergelijke uitkomst. De commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001) stelt dat huidige inwoners het gebied positiever beoordelen dan buitenstaanders. Dit zegt niet dat het beeld direct positief is, maar er wordt wel een suggestie in die richting gedaan.
3. De verwachting is dat beide groepen, de oud-bewoners en de niet oud-bewoners, dezelfde kenmerken op dezelfde manier toekennen aan het gebied.
4. De Veenkoloniën zal als gebied lager gewaardeerd worden door de oud-bewoners dan door de niet oud-bewoners. De oud-bewoners zijn immers weggetrokken uit dit gebied. De mensen zijn weggetrokken uit het gebied en zijn nu in principe de buitenstaanders waar Hoekstra over spreekt in het rapport van de commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001). Daartegenover staat het onderzoek van Reiling (2008), dat suggereert dat oud-bewoners hun vorige woonplek in de Veenkoloniën hoger waarderen dan echte buitenstaanders.

Deze hypothesen zullen in het navolgende worden getoetst. In hoofdstuk 4 wordt uiteengezet welke identity markers worden getoetst en op welke manier deze data wordt verzameld. Hoofdstuk 5 behandelt dan de resultaten van het onderzoek. In hoofdstuk 6 komen deze hypothesen weer terug en wordt bekeken welke hypothesen standhouden en welke hypothesen kunnen worden verworpen.

Hoofdstuk 4 – Data en Methoden

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt besproken op welke wijze data zijn gebruikt en verzameld. Paragraaf 2 gaat in op het verschil tussen primaire en secundaire data en hoe dat in dit onderzoek is gebruikt. De primaire data zijn verzameld met behulp van een enquête. Paragraaf 3 verklaart hoe de enquête tot stand is gekomen en op welke manier respondenten zijn geworven. Paragraaf 4 geeft dan een voorzet op de manier waarop de data worden verwerkt.

4.2 Data

Voor dit onderzoek worden twee soorten data gebruikt; primaire en secundaire data. Flowerdew en Martin definiëren deze begrippen als volgt. De primaire data bestaan uit gegevens die de onderzoeker zelf heeft verzameld, de secundaire data komen uit verschillende bronnen en behelzen voornamelijk cijfers en statistieken (2005).

Gebruik van gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek valt onder de secundaire data. Het CBS heeft voorzien in gegevens over de inkomens in (regio's van) Nederland. Daarnaast is ook gebruik gemaakt van data van de commissie Structuurversterking Veenkoloniën (2001). De commissie Structuurversterking Veenkoloniën heeft gegevens vermeld in hun rapport, die specifiek over de Veenkoloniën gaan en zijn daardoor zeer relevant. Broersma (2008) heeft voorzien in gegevens over de werkloosheid in (Noord) Nederland. Als laatste zijn de resultaten van Reiling (2008) een relevant voor dit onderzoek. Deze vormen de aanleiding van het onderzoek en zullen gebruikt worden bij de verwerking van gegevens.

De primaire data zullen worden verzameld middels een enquête. Een enquête wordt aangeraden wanneer gevraagd wordt naar meningen, gedrag en bewustzijn van bepaalde zaken (Flowerdew en Martin, 2005). Voor dit onderzoek worden respondenten gevraagd naar meningen over de Veenkoloniën en over het bewustzijn van het gebied. Dat maakt een enquête een goed hulpmiddel.

4.3 Dataverzameling

De enquête

Het doel van het onderzoek is om te bepalen welke identiteiten de oud-bewoners aan de Veenkoloniën toekennen. Deze resultaten worden dan vergeleken met de toekenning van identiteiten door de groep niet oud-bewoners. Beide groepen hebben een enquête voorgelegd gekregen en er is voor gezorgd dat die enquêtes zoveel mogelijk op elkaar lijken. In de respondenten wordt geen onderscheid gemaakt, behalve het gegeven of de respondent een oud-bewoner of een niet oud-bewoner is. De verschillen in de enquêtes worden in de komende beschrijving duidelijk gemaakt.

De enquête bestaat uit drie delen; een algemeen deel, een woonplaatsdeel en een identiteitdeel. Het eerste deel bestaat uit twee basisvragen: er is gevraagd naar geslacht en leeftijd. De oud-bewoners hadden hier een extra vraag, die is gericht op de lengte van residentie in de Veenkoloniën.

Het tweede deel gaat over de vorige en de huidige woonplaats. De oud-bewoners werd gevraagd in welke plaats ze in de Veenkoloniën hebben gewoond. De niet oud-bewoners werd gevraagd naar hun vorige woonplaats. Vervolgens werd van alle respondenten gevraagd om die woonplaats een waardering te geven op een schaal van 1 tot 10. Tevens werd gevraagd naar de postcode van de woonplek. Wanneer er genoeg respondenten zouden zijn, zou er mogelijk een verschil kunnen worden aangetoond tussen de waardering van de rurale en de urbane Veenkoloniën. Bij de toekenning van identiteiten zou ook een verschil kunnen bestaan tussen het urbane en rurale deel van de Veenkoloniën. Tevens werd in dit deel naar de huidige woonplaats gevraagd, met de postcode. Als laatste werd gevraagd naar een waardering voor de huidige woonplaats, weer op een schaal van 1 tot 10.

Het derde deel bestaat uit de identity markers die mogelijk aan de Veenkoloniën kunnen worden toegekend. De eerste groep identity markers komen voort uit de dimensie 'landschap', uit paragraaf 2.3. Hoewel beide zaken nu goeddeels zijn verdwenen, zullen *veen* en *turfvaart* tussen de identity markers staan. Ook *kanalen*, *sluizen* en in plaats van bruggen worden *dammen in kanalen* genoemd. Vele bruggen zijn weggehaald en de kanalen op die plaats gedempt, zodat er auto's overheen konden rijden. De *natuur* wordt meegenomen omdat er aan natuurontwikkeling wordt gedaan (Commissie Structuurversterking Veenkoloniën, 2001). *Bosgebied* is in deze een controlebegrip, daar er weinig bos voorkomt in de Veenkoloniën.

De dimensie van economische identity markers begint met *scheepsbouw*. Het is een breder begrip dan 'scheepswerven' en refereert aan de gehele industrie. Verder kan er niet om *AVEBE* heengegaan worden. Ook de bijbehorende *aardappelen*, *landbouw* en *akkerbouw* worden meegenomen. Enkele mogelijke negatieve aspecten kunnen niet ontbreken. Zo zijn *lage opleiding*, *verpaupering* en *werkloosheid* ook van belang in dit rijtje. De *lage huizenprijzen* kunnen zowel positief als negatief worden opgevat en staat er daarom tussen. Als controlebegrip wordt er tegenover *werkloosheid* het begrip *genoeg werkgelegenheid* geplaatst. Tijdens de ontginningen werd de Veenkoloniën als *vooruitstrevend* gezien en mogelijk wordt deze eigenschap nog steeds aan het gebied toegekend. Als laatste wordt ook *bedrijvigheid* meegenomen.

De culturele identity markers gaan in op het leefklimaat in het gebied. Er is voor gekozen om *rustige woonomgeving*, *veilige woonomgeving*, *boerderijen* en *gezelligheid* te toetsen op hun toekenning aan de Veenkoloniën. Binnen de politieke dimensie is er voor gekozen om naar de toekomst te kijken, waarbij veel besturen wel samenwerken. De *pleziervaart*, *horeca* en *campings* zijn aspecten die mogelijk in de toekomst een grotere rol gaan spelen. Ze bestaan nu nog nauwelijks en worden daarom als controlebegrippen meegenomen. De *toeristen* (als personen) en *recreatie* (als activiteiten) en ook de *recreatieve fietsers* komen voor in het gebied.

Van deze begrippen werd de respondent gevraagd of hij/zij aan dit begrip denkt, wanneer hij/zij aan de Veenkoloniën denkt. Op een vijfpunten Likert-schaal kan de respondent aangeven of hij/zij het daarmee helemaal oneens is tot helemaal mee eens. Van dezelfde begrippen werd de respondent gevraagd of het desbetreffende begrip positief of negatief wordt gewaardeerd. Als laatste werd de respondent gevraagd om een waardering te geven voor de Veenkoloniën als gebied. Dit kan de respondent aangeven door een cijfer te geven op een schaal van 1 tot 10. De enquêtes voor de oud-bewoners en de niet oud-bewoners zijn respectievelijk te vinden in bijlagen 1A en 2A.

Manieren van dataverzameling

Beide enquêtes zijn eerst op papier gemaakt. Doordat internet vrij belangrijk is en veel gebruikt wordt, is er ook voor gekozen om de enquêtes digitaal aan te bieden (bijlage 1B en 2B). Het grote voordeel hiervan is dat de resultaten direct door de computer gelezen kunnen worden. Ook zijn er dan geen kosten aan verbonden. Het nadeel is dat er weinig controle kan worden uitgeoefend door de onderzoeker en er ontstaat een bias doordat alleen mensen met een internetverbinding aan het onderzoek mee kunnen doen (Flowerdew en Martin, 2005).

Bij de digitale enquête is er rekening gehouden met de lengte van de begrippenlijst en de afnemende interesse van respondenten die Flowerdew en Martin noemen. Op papier staan de identity markers onder elkaar, met daarachter de mogelijkheid om de Likert-schaal in te vullen. Naast de Likert-schaal staat de tabel waarin de respondent kan aangeven of hij/zij het begrip positief of negatief waardeert. Bij de digitale enquête zijn er rijen gemaakt van tien begrippen. Eerst wordt bij die begrippen gevraagd naar de toekenning op de Likert-schaal. En vervolgens wordt van diezelfde tien begrippen gevraagd naar de positieve of negatieve waardering. Dan volgt het tweede rijtje van tien begrippen, en daarna het derde rijtje.

Om de oud-bewoners van de Veenkoloniën te bereiken is eerst binnen mijn eigen netwerk gekeken naar mogelijke respondenten die voldoen aan de voorwaarden. Gelijktijdig is er een oproep geplaatst in het Dagblad van het Noorden, op dinsdag 30 juni en op maandag 6 juli 2009 (bijlage 3). Wanneer mensen geïnteresseerd waren, konden ze mij een e-mail sturen, waarop ik de link van de enquête terug stuurde. Tevens werd aan die mensen gevraagd of ze nog andere mensen kennen die ook in de Veenkoloniën hebben gewoond. Via deze manier van ‘digitaal snowballing’ werd geprobeerd om meer respondenten te bereiken.

Er is voor het gebruik van het Dagblad van het Noorden gekozen, omdat niet bekend is waar de oud-bewoners van de Veenkoloniën nu wonen. Ook wordt op deze manier vrijwel geheel de provincies Groningen en Drenthe bestreken. Het kan een nadeel zijn om een advertentie te plaatsen in een regionaal dagblad. Niet iedereen in het gebied leest die krant. NDC Mediagroep heeft een lezersprofiel laten opstellen van het publiek van Dagblad van het Noorden:

“De lezers van Dagblad van het Noorden zijn gemiddeld even vaak man als vrouw. Ze bezitten veelal een eigen woning, zijn middelbaar tot hoger opgeleid en zijn veelal getrouwd of samenwonend. De huishoudens bestaan uit twee of meer personen, deels oudere gezinnen zonder kinderen, deels jongere gezinnen met kinderen” (NDC Mediagroep, 2009).

Naar aanleiding van het bericht in Dagblad van het Noorden, nam mevrouw Visscher contact met mij op om een artikel te schrijven over dit onderzoek. Dit zou geplaatst worden in ‘De Veendammer’ (2009). Een week later is hetzelfde artikel ook in de ‘HS-krant’ geplaatst (2009). Naar aanleiding van deze artikelen waren er nog meer mensen die contact opnamen om mee te werken aan het onderzoek. Ook mensen die niet in Veendam of Hoogezand-Sappemeer wonen reageerden hierop.

Nadat de respondenten onder de oud-bewoners zijn verzameld, werd de aandacht verlegd naar de niet oud-bewoners. Ook deze mensen zijn eerst getracht te vinden binnen het eigen netwerk. Het was de insteek om de twee groepen overeen te laten komen op het aspect ‘leeftijd’. Door middel van ‘quota-sampling’ is de groep niet oud-bewoners zoveel mogelijk geselecteerd op basis van leeftijd, om zo een vergelijking mogelijk te maken met de groep oud-bewoners Flowerdew en Martin (2005).

Om respondenten te vinden in alle leeftijdsklassen zijn de plaatsen Emmen, Noordbroek, Scheemda, Winschoten en Zuidlaren bezocht. Op straat zijn in die plaatsen mensen gevraagd

of ze zouden willen deelnemen aan dit onderzoek. De voorwaarden waren dat de mensen het gebied de Veenkoloniën kennen en dat ze niet zelf in het gebied hebben gewoond. De plaatsen die zijn bezocht zeggen niks over de herkomst van de respondenten, omdat de meeste mensen uit andere plaatsen kwamen dan de plaats waar de enquête werd afgenomen.

4.4 Methode

Nadat de data waren verzameld wordt eerst een beeld geschetst van de respondenten, door het beschrijven van de algemene data sekse en leeftijd. Van de gegevens van de plaatsnamen kunnen kaarten worden gemaakt, zodat duidelijk wordt waar de respondenten wonen en/of hebben gewoond. Van de oud-bewoners kunnen de vorige woonplaats in de Veenkoloniën en de huidige woonplaats weergegeven worden. Van de niet oud-bewoners wordt de huidige woonplaats weergegeven.

De cijfers die zijn gegeven voor de huidige woonplaats en de vorige woonplaats, al of niet in de Veenkoloniën, kunnen per groep met elkaar worden vergeleken. Daarna wordt van de identity markers bekeken in hoeverre het begrip wordt toegekend aan de Veenkoloniën. Met behulp van het programma SPSS zal worden bekeken welke begrippen in welke mate aan de Veenkoloniën worden toegekend en of dit in de positieve of een negatieve zin is. Dit wordt aan de hand van de twee groepen (oud-bewoners en niet oud-bewoners) weergegeven. Als laatste kan een algemeen gemiddelde worden gegeven voor het hele gebied de Veenkoloniën. Dit geheel zal worden beschreven in hoofdstuk 5.

Wanneer de resultaten bekend zijn, worden de gegevens in hoofdstuk 6 naast de hypothesen gelegd en vergeleken. Dan kan gezien worden of een hypothese verworpen kan worden of niet en wat het antwoord luidt op de bijbehorende deelvraag. Wanneer de deelvragen zijn beantwoord, wordt afgesloten met een algemeen antwoord op de hoofdvraag.

Hoofdstuk 5 – Resultaten

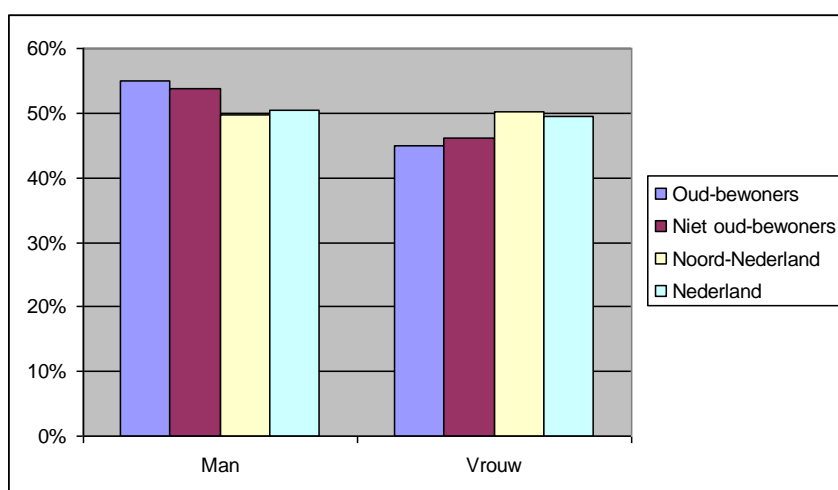
5.1 Inleiding

Nadat de enquêtes zijn afgenomen worden de resultaten verwerkt, welke in dit hoofdstuk worden behandeld. In totaal hebben 79 mensen een enquête ingevuld. Daarvan zijn 40 respondenten oud-bewoners en 39 respondenten zijn niet oud-bewoners.

Paragraaf 5.2 beschrijft het deel basisgegevens van de groepen respondenten: het geslacht, de leeftijdscategorieën en de lengte van residentie in de Veenkoloniën. In paragraaf 3 worden de huidige woonplaatsen van de respondenten in kaart gebracht en van de oud-bewoners ook de vorige woonplaats in de Veenkoloniën. In paragraaf 5.4 wordt de waardering van de huidige woonplaats afgezet tegen de waardering van de vorige woonplaats. De toekenning van de identity markers zal in paragraaf 5 worden besproken. Paragraaf 6 sluit af met de algemene waardering van de Veenkoloniën en daar worden de resultaten van Reiling naast gelegd.

5.2 Basisgegevens

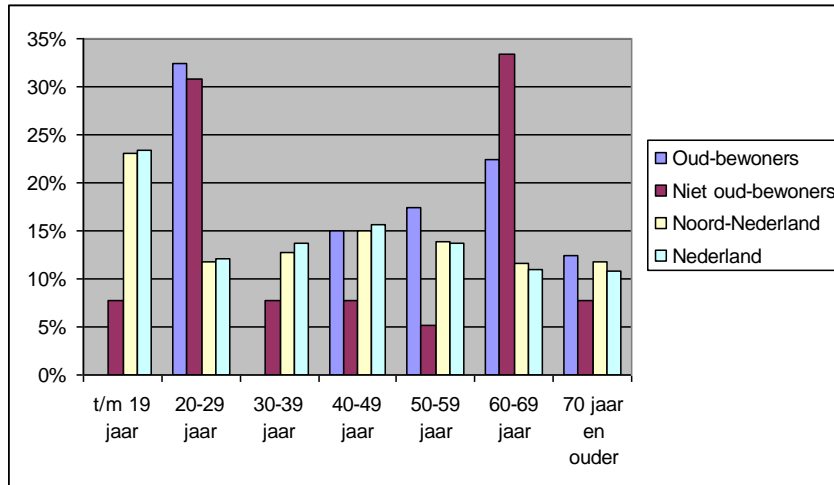
In de enquête is eerst gevraagd naar de basisgegevens geslacht en leeftijd. Wat betreft het geslacht, komen beide groepen wel overeen. Bij de oud-bewoners zijn 22 mannen en 18 vrouwen, bij de niet oud-bewoners zijn de cijfers respectievelijk 21 en 18. Figuur 5.1 laat het percentage zien van het totaal aantal respondenten of inwoners per groep, onderscheiden naar geslacht. Bij zowel de oud-bewoners als de niet oud-bewoners hebben procentueel meer mannen dan vrouwen meegedaan aan het onderzoek, ten opzichte van Noord-Nederland en van Nederland.

Figuur 5.1: Percentage respondenten en inwoners per groep, naar geslacht

Bron: Cijfers Noord Nederland en Nederland: CBS. Rest: eigen data

De verdeling van de respondenten in de leeftijdsgroepen ligt iets verder uit elkaar. Procentueel zijn er meer respondenten in de leeftijdscategorie 20-29 en 60-69, vergeleken met Noord-Nederland en Nederland als geheel (zie figuur 5.2). De variantie in de verdeling van de leeftijdscategorieën van de groepen oud-bewoners en niet oud-bewoners zijn met elkaar vergeleken. De uitkomst van de Levene toets laat zien dat de variantie niet significant is en daarmee is de nulhypothese dat de variantie gelijk is, niet verworpen. Daaruit kan worden opgemaakt dat de groepen met elkaar vergeleken kunnen worden. Verder kan worden vermeld dat deze verdeling niet van een normale verdeling kan zijn gekomen. De Kolmogorov-Smirnov test wijst uit dat de significantie kleiner is dan 0.05 en daarmee kan de assumptie van de normale verdeling niet worden aangenomen.

Figuur 5.2: Percentage respondent en inwoners per groep, naar leeftijdscategorie
Bron: Cijfers Noord Nederland en Nederland: CBS. Rest: eigen data

De groepen respondenten zijn dus niet representatief voor de populatie op basis van leeftijd. De variantie in de leeftijden in de groepen oud-bewoners en niet oud-bewoners komt met elkaar overeen en dat maakt vergelijking met die twee groepen mogelijk.

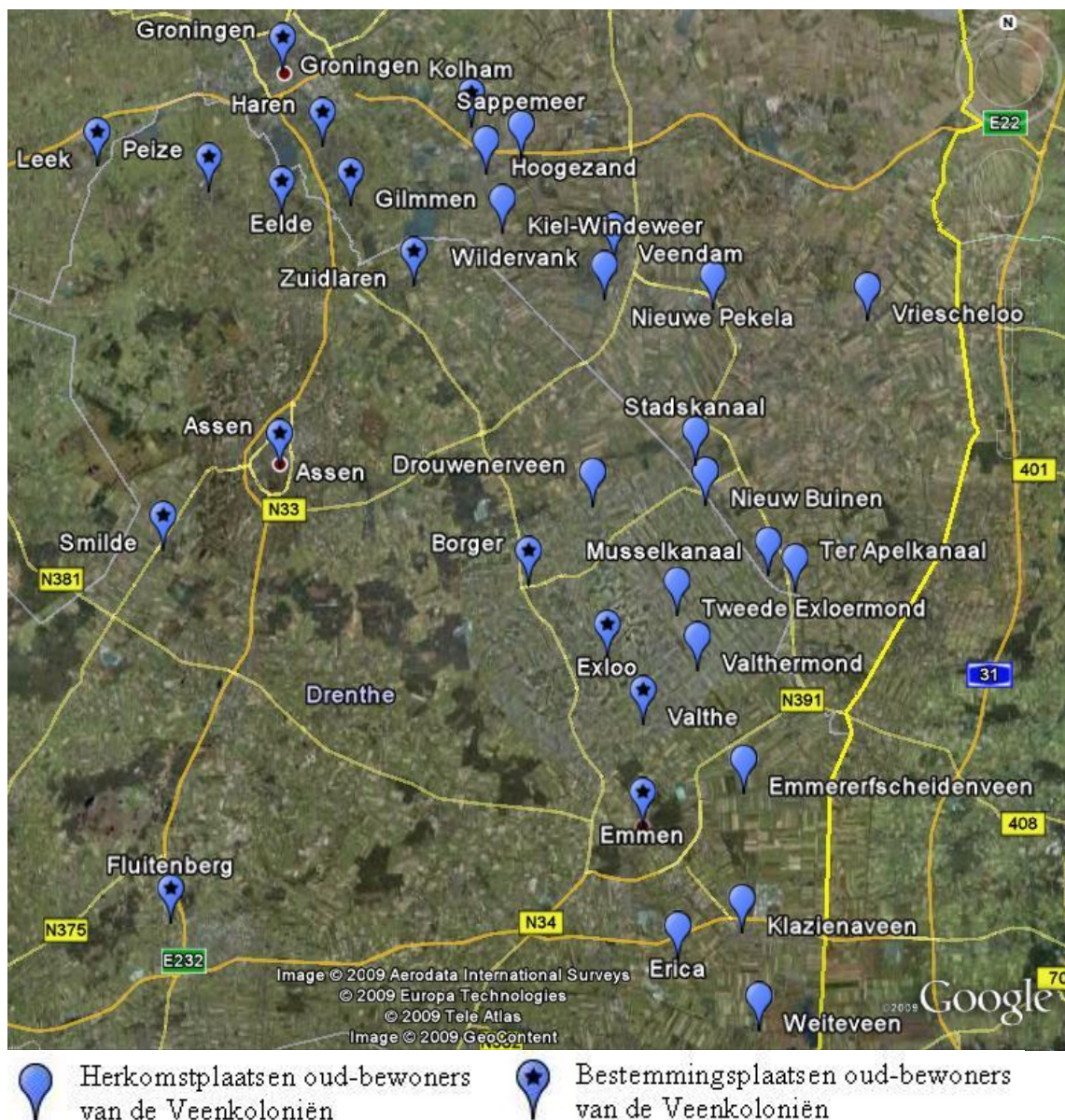
De laatste vraag van de basisgegevens, vroeg de oud-bewoners naar de lengte van hun woonduur in de Veenkoloniën. In tabel 5.1 staat de lengte van de woonduur in de Veenkoloniën, per leeftijdscategorie. De rijen en kolommen waarin helemaal geen waarden staan, zijn weggelaten. Daarom mist er bij de kolommen, de categorieën tot en met 19 jaar en 30 – 39 jaar. Bij de rijen missen de categorieën 0 – 2 jaar, 3 – 5 jaar en 6 – 9 jaar. Alle respondenten hebben langer dan tien jaar in de Veenkoloniën gewoond. Dat houdt in dat de respondenten zich een degelijk beeld kunnen vormen van de Veenkoloniën. Respondenten van 70 jaar en ouder, hebben niet korter dan 20 jaar in de Veenkoloniën gewoond en respondenten in de leeftijdscategorie van 20 – 29 jaar, kunnen niet langer dan 30 jaar in de Veenkoloniën hebben gewoond.

		Leeftijdscategorie				
		20 - 29 jaar	40 - 49 jaar	50 - 59 jaar	60 - 69 jaar	70 jaar en ouder
Woonduur in de Veenkoloniën	10 - 19 jaar	9	2	1	5	
	20 - 29 jaar	4	3	3	2	4
	langer dan 30 jaar		1	3	1	2

Tabel 5.1: Aantal oud-bewoners naar lengte van woonduur in de Veenkoloniën, per leeftijdscategorie

5.3 Huidige woonplek en herkomst

In figuur 5.3 staan de herkomst en de bestemming van de oud-bewoners van de Veenkoloniën. Wat opvalt is dat de mensen die gereageerd hebben ten westen van de Veenkoloniën zijn gaan wonen en ook zuidelijker van het gebied. Tabel 5.2 geeft een overzicht van de bestemmingen van respondenten die buiten deze kaart vallen. Het meest opvallend hieraan is dat er iemand heeft gereageerd die uit de Veenkoloniën kwam en nu in British Columbia, Canada woont.

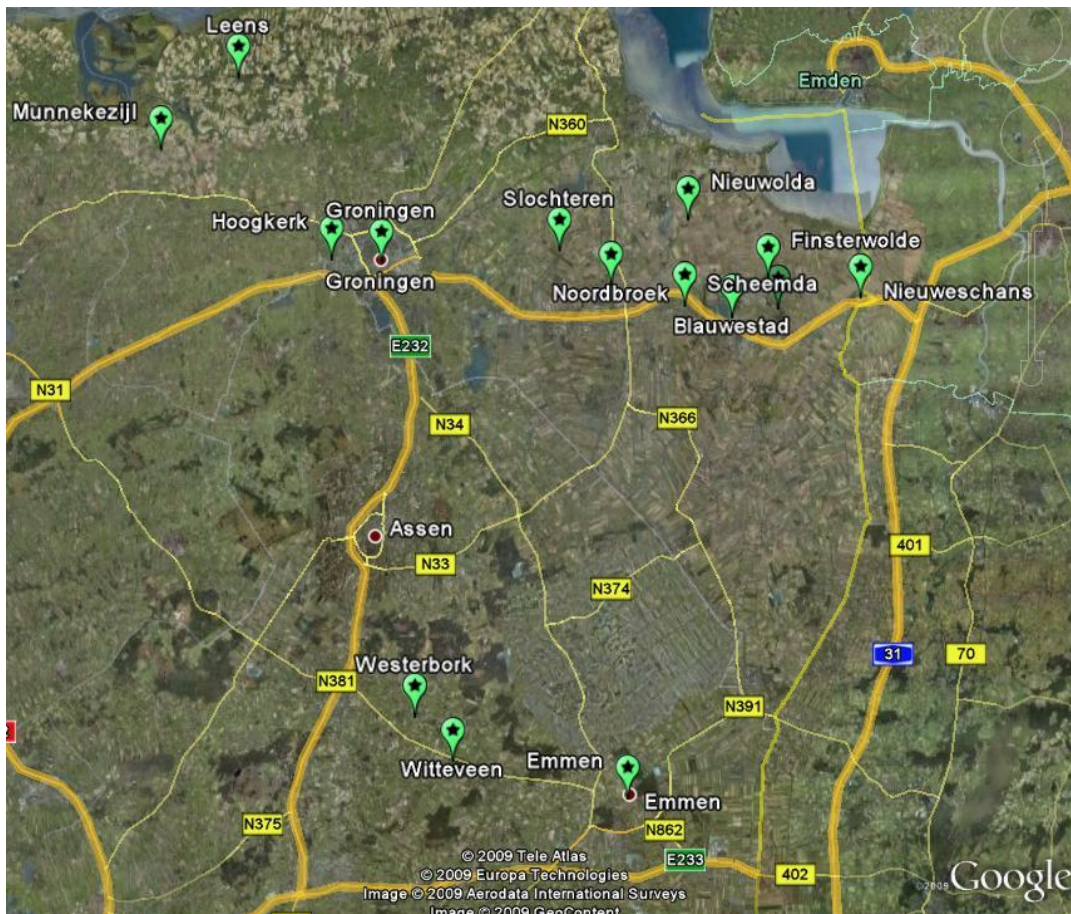
Figuur 5.3: Herkomst en bestemming van oud-bewoners van de Veenkoloniën.

Bron: Google Earth, eigen bewerking.

	Andere bestemmingen
	Amersfoort Den Haag Lelystad Ooij Roberts Creek, B.C. Canada Winsum

Tabel 5.2: Bestemming oud-bewoners van de Veenkoloniën, buiten de kaart van fig. 5.3.

Ook van de mensen die niet in de Veenkoloniën hebben gewoond is een kaart gemaakt, figuur 5.4. De plaatsen die niet op de kaart passen staan vermeld in tabel 5.3. Wat opvalt aan deze tabel, is dat het gebied de Veenkoloniën nog wel bekend is bij mensen die verder wonen dan vlakbij het gebied. Dit komt voornamelijk omdat deze mensen als toerist in het gebied komen, of omdat de respondenten familie hebben in het gebied.

 Woonplaats niet-bewoners

Figuur 5.4: Woonplaats niet-oud-bewoners rond de Veenkoloniën.

Bron: Google Earth, eigen bewerking.

	Andere woonplaatsen niet oud-bewoners
	Amersfoort Cuijk Dronrijp Lekkerkerk Purmerend

Tabel 5.3: Andere woonplaatsen van niet oud-bewoners, buiten de kaart van figuur 5.4.

5.4 Waardering van de woonplaatsen

Alle respondenten zijn gevraagd of ze een waardering wilden geven op een schaal van 1 tot 10 voor hun vorige woonplaats en voor hun huidige woonplaats. De oud-bewoners waardeerden hun woonplaats in de Veenkoloniën, de niet oud-bewoners waardeerden hun vorige woonplaats. Aan alle respondenten werd gevraagd de huidige woonplaats te waarderen. Tabel 5.4 laat de gemiddelde waardering zien voor de vorige en huidige woonplaats. De oud-bewoners hebben niet de vorige woonplaats gewaardeerd, maar de vorige woonplaats in de Veenkoloniën. De niet oud-bewoners hebben niet in de Veenkoloniën gewoond en kunnen geen vorige woonplaats in de Veenkoloniën hebben. Daarom zijn deze vakken in de kruistabel leeg.

		Vorige woonplaats in de Veenkoloniën	Vorige woonplaats niet in de Veenkoloniën	Huidige woonplaats
Oud-bewoner	Gemiddelde N	7,08 40		8,08 40
Niet oud-bewoner	Gemiddelde N		7,39 38	7,87 39
Totaal	Gemiddelde N	7,08 40	7,39 38	7,97 79

Tabel 5.4: Waardering en aantal cases voor vorige en huidige woonplek voor oud-bewoners en niet oud-bewoners

Tabel 5.4 laat ook zien dat mensen goede cijfers geven voor hun vorige en huidige woonplaats. De huidige woonplaats wordt wel hoger gewaardeerd dan de vorige woonplaats. Het verschil in de waardering tussen de vorige en de huidige woonplaats is voor de oud-bewoners groter dan voor de niet oud-bewoners.

Man/Vrouw		Vorige woonplaats in de Veenkoloniën	Vorige woonplaats niet in de Veenkoloniën	Huidige woonplaats
Vrouw	Gemiddelde N	7,00 18	7,11 18	7,89 36
Man	Gemiddelde N	7,14 22	7,65 20	8,05 43
Totaal	Gemiddelde N	7,08 40	7,39 38	7,97 79

Tabel 5.5: Waardering en aantal cases voor vorige en huidige woonplek onderscheiden naar geslacht

Tabel 5.5 laat de waardering voor de vorige en huidige woonplaats zien, onderscheiden op basis van sekse. Er is geen onderscheid gemaakt tussen oud-bewoners en niet oud-bewoners. Het blijkt dat mannen hogere cijfers geven dan vrouwen, zowel voor de vorige woonplaats als voor de huidige woonplaats. Het is nu te zien dat de hogere waardering voor een vorige woonplaats buiten de Veenkoloniën voornamelijk door de mannen is bepaald.

In de tabellen 5.4 en 5.5 klopt een enkel cijfer niet. In tabel 5.4 gaat het om de horizontale optelling van de rij 'niet oud-bewoners' en het 'totaal' klopt dan ook niet. Verticaal mist een cijfer in de kolom 'Vorige woonplaats niet in de Veenkoloniën'. In tabel 5.5 gaat het verticaal om dezelfde kolom en horizontaal mist er een cijfer in de rij 'man'. Dit heeft de volgende verklaring. Een mannelijke niet oud-bewoner heeft bij het afnemen van de enquête aangegeven dat het heel lang geleden is dat hij in zijn vorige woonplaats heeft gewoond en dat hij daarom onmogelijk een cijfer voor die woonplaats kon geven.

5.5 'Identity markers' Veenkoloniën

Algemeen

Voor het beschrijven van de identity markers is eerst een factor analyse uitgevoerd. In bijlage 4 staan de resultaten van die factor analyse. Vier factoren kwamen daar duidelijk uit naar voren, in bijlage 4 weergegeven door de hoeveelheid kolommen. Achter elk begrip staat in een bepaalde kolom een waarde, dit is de lading. Aan de hand van de grootte van de lading is bepaald in welk begrip bij welke factor hoort. De kleinere ladingen zijn weggelaten, om het beeld duidelijk te houden. De meeste ladingen houden een positieve correlatie in tussen het begrip en de factor. Bij de 3^e factor, staan enkele negatieve ladingen. Dit houdt nog wel in dat het begrip bij die factor hoort, maar dat er negatieve correlatie bestaat tussen het begrip en de factor (Dunteman, 1989). Tevens zijn er twee begrippen (pleziervaart en gezelligheid) die in twee kolommen positieve ladingen hebben staan. Dit houdt dan in dat zowel bij de ene factor als bij de andere factor een positieve correlatie bestaat tussen het begrip en de factoren. In tabel 5.6 staan de factoren en de identity markers bij die factor horen. De namen van de factoren zijn aan de groepen gegeven op basis van een algemeen kenmerk.

Voor de eerste factor, toerisme, bestaat geen overeenstemming tussen de oud-bewoners en de niet oud-bewoners. De identity markers *toeristen*, *bosgebied* en *pleziervaart* zijn door het grootste deel van de oud-bewoners niet toegekend aan de Veenkoloniën, terwijl deze begrippen door de niet oud-bewoners juist wel worden toegekend aan het gebied. Zie voor de exacte percentages bijlage 5a en 5b. Over de *natuur*, de *recreatieve fietsers* en de *veilige woonomgeving* zijn de oud-bewoners en de niet oud-bewoners het wel eens. De grootste percentages van die groepen kennen het begrip toe aan de Veenkoloniën. *Horeca* en *voorstrevendheid* wordt door het grootste deel in beide groepen niet toegekend aan de Veenkoloniën. Over *recreatie* bestaat geen eenduidigheid; het grootste deel van de respondenten in beide groepen behoudt tegenover dit begrip een neutrale positie. Het grootste deel van de oud-bewoners kent *campings* wel toe aan de Veenkoloniën en het grootste deel van de niet oud-bewoners is neutraal. Alle begrippen onder deze factor worden positief gewaardeerd.

Over de factor platteland zijn de oud-bewoners en niet oud-bewoners eensgezind. Alle begrippen worden positief gewaardeerd en de grootste percentages in beide groepen kennen de begrippen toe aan de Veenkoloniën.

Toerisme	Toeristen	Arbeid en inkomen	Werkloosheid Verpaupering Bedrijvigheid Gezelligheid Lage Huizenprijzen Laag opgeleid Genoeg Werkgelegenheid
	Recreatie Natuur Campings Bosgebied Pleziervaart Fietzers (recreatief) Horeca Vooruitstrevend Veilige Woonomgeving Gezelligheid		
Platteland	Landbouw	Water	Turfvaart Sluizen Kanalen Scheepsbouw Dammen in Kanalen Pleziervaart
	Akkerbouw Open Landschap Boerderijen Rustige Woonomgeving Aardappelen AVEBE Veen		

Tabel 5.6: Identity markers in groepen na factoranalyse

De identity markers in de factor economie hangen niet op die manier samen. Drie begrippen kennen een negatieve relatie met deze factor: *bedrijvigheid*, *gezelligheid* en *genoeg werkgelegenheid*. Dat zou inhouden dat wanneer bedrijvigheid negatief wordt gewaardeerd, de verpaupering (bijvoorbeeld) positief wordt gewaardeerd. Maar deze begrippen worden zowel door de oud-bewoners als de niet oud-bewoners positief gewaardeerd (tabel 5.7). De ladingen in de tabel zouden dus omgekeerd gelezen moeten worden: dat bedrijvigheid positief wordt gewaardeerd en bedrijvigheid negatief. Voor de rest van deze begrippen bij deze factor geldt dat de *werkloosheid* door het grootste deel in beide groepen toegekend aan de Veenkoloniën, evenals de *lage huizenprijzen*. De meeste oud-bewoners vinden *verpaupering* wel passen bij de Veenkoloniën, de niet oud-bewoners blijven hierin neutraal. De oud-bewoners vinden ook *genoeg werkgelegenheid* bij het gebied horen en dat vinden de niet oud-bewoners ook. In de groep oud-bewoners is het percentage respondenten dat *bedrijvigheid* niet toekent aan de Veenkoloniën, net zo groot als het percentage respondenten dat neutraal blijft. In deze groep geldt dat ook voor de *gezelligheid*. De grootste groep van de niet oud-bewoners blijft ook neutraal ten opzichte van *bedrijvigheid* en *gezelligheid* wordt door het grootste deel van deze groep wel aan de Veenkoloniën toegeschreven. Over *laag opgeleid* blijven de oud-bewoners neutraal en voor de niet oud-bewoners is de groep neutralen net zo groot als de groep die het begrip wel toeschrijft aan de Veenkoloniën.

De werkloosheid, verpaupering en lage opleiding worden door de oud-bewoners als de niet oud-bewoners als negatief ervaren. De andere begrippen (*bedrijvigheid*, *gezelligheid*, *lage huizenprijzen* en *genoeg werkgelegenheid*) worden als positief aangeduid.

Binnen de factor water is meer overeenstemming tussen de twee groepen. De turfvaart, de sluizen en de kanalen worden door het grootste deel van de groepen toegekend aan de Veenkoloniën. De *dammen in de kanalen* worden door het grootste deel van de niet oud-bewoners toegekend aan het gebied, over *scheepsbouw* is het grootste deel neutraal. Het grootste deel van de oud-bewoners kent deze begrippen allebei niet toe aan het gebied. Het grootste deel van de niet oud-bewoners is over alle begrippen positief. Het grootste deel van de oud-bewoners is positief, behalve over de *dammen in de kanalen*.

Identity marker		Oud-bewoners					Niet oud-bewoners				
		Geen invloed	Matig invloed	Sterk bepalend	Zeer sterk bepalend	Waardering Positief/Negatief	Geen invloed	Matig invloed	Sterk bepalend	Zeer sterk bepalend	Waardering Positief/Negatief
Toerisme	Toeristen	X						X			
	Recreatie		X					X			
	Natuur		X						X		
	Campings	X						X			
	Bosgebied	X						X			
	Pleziervaart		X					X			
	Fietsers (recreatief)		X						X		
	Horeca	X						X			
	Vooruitstrevend		X					X			
	Veilige Woonomgeving			X					X		
Platteland	Landbouw			X					X		
	Akkerbouw			X					X		
	Open Landschap			X					X		
	Boerderijen			X					X		
	Rustige Woonomgeving			X					X		
	Aardappelen			X					X		
	AVEBE			X					X		
	Veen			X					X		
Economie	Werkloosheid		X						X		
	Verpaupering		X					X			
	Bedrijvigheid		X					X			
	Gezelligheid		X					X			
	Lage Huizenprijzen			X					X		
	Laag opgeleid		X					X			
	Genoeg Werkgelegenheid	X						X			
Water	Turfvaart		X						X		
	Sluizen		X					X			
	Kanalen				X				X		
	Scheepsbouw		X					X			
	Dammen in Kanalen		X					X			

Tabel 5.7: Invloed van identity markers op de Veenkoloniën

Samenvattend

Naar aanleiding van de behandelde identity markers en de mate waarin de oud-bewoners en de niet oud-bewoners ze plaatsen bij het gebied, kan een tabel worden opgesteld. In tabel 5.7 staan alle identity markers en in welke mate ze van invloed zijn op de Veenkoloniën. Van elke identity marker kon de respondent op een vijfpunten Likert-schaal aangeven in hoeverre het begrip past bij de Veenkoloniën. Deze mate van invloed is bepaald aan de hand van de mediaan. Voor de oud-bewoners en de niet oud-bewoners is een aparte tabel gemaakt. Zoals hierboven is beschreven, staat in onderstaande tabel waar de verschillen liggen ten aanzien van het toekennen van identity markers aan de Veenkoloniën.

5.6 Waardering van de Veenkoloniën

Als laatste vraag werd gesteld of de respondent de Veenkoloniën als gebied zou willen waarderen. Beide groepen geven de Veenkoloniën als gebied een goede voldoende. Het gemiddelde van de oud-bewoners is een klein beetje hoger dan die van de niet oud-bewoners.

	Cijfer			
	Gemiddelde	Mediaan	Minimum	Maximum
Oud-bewoners	7,15	7,00	6,00	9,00
Niet oud-bewoners	7,00	7,00	2,00	10,00

Tabel 5.8: Waardering van de Veenkoloniën door oud-bewoners en niet oud-bewoners

Deze resultaten komen positiever over dan de resultaten die Reiling vorig jaar behaalde (2008). De waardering voor het eigen dorp, zowel voor Kiel-Windeweer als voor Eext, bedroeg ruim een acht. De inwoners van Eext beoordeelde Kiel-Windeweer met een 4.86. Reiling concludeert terecht dat buitenstaanders Kiel-Windeweer negatief waarderen. De buitenstaanders in dit onderzoek (de niet oud-bewoners) zijn aanzienlijk positiever over de Veenkoloniën. Het verschil kan liggen in het beoordeelde gebied; Kiel-Windeweer of de Veenkoloniën.

De inwoners van Hoogersmilde waarderen hun eigen dorp met een 7 (Reiling, 2008). In dat dorp bestaat de pleziervaart al geruime tijd. Als Hoogersmilde als referentie kan worden gebruikt, en de pleziervaart ontwikkelt zich in Kiel-Windeweer en de Veenkoloniën net zo al in Hoogersmilde, dan zou de waardering van de eigen inwoners voor Kiel-Windeweer wellicht zakken. De waardering voor de Veenkoloniën blijft mogelijk gehandhaafd

In het volgende hoofdstuk worden de resultaten die in dit hoofdstuk zijn beschreven, naast de in hoofdstuk 3 beschreven hypothesen gelegd. Dan wordt bekeken of de hypothesen standhouden, of worden verworpen.

Hoofdstuk 6 – Conclusies

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal antwoord worden gegeven op de vragen die zijn gesteld aan het begin van het onderzoek. Allereerst zullen in paragraaf 2 de deelvragen worden behandeld; er zal antwoord worden gegeven op de vraag en er wordt bekeken of de hypothesen die zijn opgesteld stand houden. In paragraaf 3 wordt dan doorgedaan met de beantwoording van de hoofdvraag. Ook wordt de weerbaarheid van de hypothese van de hoofdvraag bekeken.

Paragraaf 6.4 gaat vervolgens in op mogelijk vervolg van dit in de vorm van enkele aanbevelingen. Als laatste wordt in paragraaf 6.5 enkele opmerkingen gemaakt over zaken die mogelijk anders hadden gekund in dit onderzoek.

6.2 Deelvragen

In deze paragraaf de beantwoording van de deelvragen. De antwoorden zijn gegenereerd aan de hand van de beschreven resultaten in hoofdstuk 5. In de opbouw zal dezelfde volgorde van de deelvragen worden aangehouden, zoals deze in de inleiding staan en ze in hoofdstuk 5 zijn behandeld.

1. Hoe waarden oud-bewoner van de Veenkoloniën hun vorige woonplaats in de Veenkoloniën?

De woonplaats in de Veenkoloniën wordt met een voldoende gewaardeerd door de ex-veenkoloniërs, een zeven is het resultaat. Het verschil in de waardering tussen mannen en vrouwen is een tiende punt. Oudere mensen, van 60 jaar en ouder, waarden hun vorige woonplaats in de Veenkoloniën hoger dan de jongeren van 20-29 jaar.

De waardering van de vorige woonplaats van de mensen die niet in de Veenkoloniën hebben gewoond, ligt iets hoger; afgerond een 7.4. Ook voor dit cijfer geldt dat de mannen een hoger cijfer geven dan de vrouwen en dat de ouderen van 60 jaar en ouder de vorige woonplaats hoger waarden. Nu waarden ook de jongeren van 20-29 de vorige woonplaats iets hoger.

De hypothese die aan deze vraag hangt is daarmee bevestigd. Oud-bewoners waarden hun vorige woonplaats in de Veenkoloniën positief.

2. Hoe waarden oud-bewoners van de Veenkoloniën hun huidige woonplaats in relatie tot niet oud-bewoners?

De mensen die in de Veenkoloniën hebben gewoond, waarden hun huidige woonplaats met een vol punt hoger dan de vorige woonplaats in de Veenkoloniën, namelijk met een 8. Voor mensen die niet in de Veenkoloniën hebben gewoond is het verschil maar een half punt, nu een 7.9. De huidige woonplaats wordt dus wel gelijk gewaardeerd. Hier kan uit opgemaakt worden dat de huidige woonplaats hoger gewaardeerd wordt dan de vorige woonplaats. Een

stap verder is te stellen dat wanneer iemand in de Veenkoloniën heeft gewoond, de volgende woonplaats met een punt meer wordt gewaardeerd.

Dit bevestigt ook de tweede hypothese, dat de huidige woonplaats hoger gewaardeerd wordt dan de vorige woonplaats.

3. Welke identiteiten worden aan de Veenkoloniën toegekend door de oud-bewoners in relatie tot de toekenning van identiteiten door niet oud-bewoners?

Van de 30 opgestelde mogelijke identity-markers, zijn er twee elementen die niet worden toegekend aan het gebied door zowel de oud-bewoners als de niet oud-bewoners. Dit zijn 'Genoeg werkgelegenheid' en 'Horeca'. Verder vinden de oud-bewoners dat 'Bosgebied', 'Toeristen' en 'Campings' niet bij het gebied horen.

Verder wordt door de oud-bewoners het begrip 'Kanaal' meer met de Veenkoloniën in overeenstemming gebracht dan door de niet oud-bewoners. De andere elementen van de dimensie 'Landschap' die hoog staan genoteerd zijn 'Open landschap' en 'Veen'. Dit kan komen doordat veel oudere respondenten het veen afgraven en turfsteken nog hebben meegemaakt. De niet oud-bewoners kennen ook deze elementen toe, en voegen daar 'Turfvaart' en 'Natuur' aan toe.

Binnen de economische dimensie worden door beide groepen de elementen 'AVEBE', 'Aardappelen', 'Landbouw', 'Akkerbouw' en 'Lage huizenprijzen' genoemd als sterk bepalend voor de streek. De niet oud-bewoners voegen daar nog 'Werkloosheid' aan toe. 'Genoeg werkgelegenheid' wordt door beide groepen niet erkend als behorende bij de Veenkoloniën.

De 'Rustige woonomgeving', de 'Boerderijen' en de 'Veilige woonomgeving' worden binnen de culturele dimensie door beide groepen als sterk bepalend aangewezen voor de identiteit van de streek.

De politieke dimensie is de minst eensgezinde van de onderscheiden dimensies. De 'Toeristen' en de 'Campings' worden door de oud-bewoners niet toegekend aan het gebied en door de niet oud-bewoners wel. De 'Fietsers (recreatief)' worden door de oud-bewoners als matig aanwezig beschouwd en door de niet oud-bewoners als sterk aanwezig. Dit kan verklaard worden doordat mensen die buiten het gebied wonen, zelf wel eens in het gebied fietsen.

Daarmee is de hypothese die is opgesteld voor deze vraag verworpen. Hoewel een groot deel van de elementen op dezelfde manier aan de Veenkoloniën worden toegekend door de beide groepen, er zijn enkele begrippen die verschillen in toekenning.

4. Hoe waarden oud-bewoners van de Veenkoloniën de Veenkoloniën als gebied, in relatie tot niet oud-bewoners?

Zowel de oud-bewoners als de niet oud-bewoners geven afgerond een zeven voor de Veenkoloniën als gebied. Het zijn de oud-bewoners die net een iets hoger cijfer hebben gegeven, namelijk een 7.15. 0.15 hoger dan de niet oud-bewoners. Deze keer zijn het de vrouwen die hogere cijfers geven. Ook zijn de ouderen (60 jaar en ouder) van de leeftijdscategorieën die de hoogste cijfers geven aan het gebied.

De hypothese voor deze deelvraag, die stelde dat de oud-bewoners een lager cijfer zouden geven, is bij deze verworpen. Het verschil is klein en niet significant, maar wel aanwezig.

6.3 Hoofdvraag

De voorgaande antwoorden op de deelvragen, kunnen leiden tot het antwoord op de hoofdvraag. De hoofdvraag luidt als volgt:

Hoe wordt de Veenkoloniën en de mogelijke identiteit(en) van die streek, beoordeeld door oud-bewoners en door niet oud-bewoners?

Allereerst de beoordeling: voor de streek is de beoordeling positief, zowel de oud-bewoners als de niet oud-bewoners kennen een goede voldoende toe aan het gebied. De vorige woonplaatsen van de oud-bewoners worden ook met een zeven beoordeeld. Wat dat betreft is het een consistent beeld. De cijfers voor de huidige woonplaatsen liggen echter een vol punt hoger. Dat maakt niet dat de Veenkoloniën slecht wordt gewaardeerd, maar dat mensen meer tevreden zijn met hun woonplaats buiten de Veenkoloniën.

Net zoals in het onderzoek van Reiling (2008) is aangetoond, wordt vooral de identity marker 'Kanaal' toegekend aan de Veenkoloniën, voornamelijk door de oud-bewoners. Van de andere identity markers kan gezegd worden dat zowel de oud-bewoners als de niet oud-bewoners bijna dezelfde elementen op dezelfde manier aan het gebied toekennen. Vooral de identity markers die onder de factor 'Platteland' vallen, worden door beide groepen in sterke mate aan het gebied toegekend. Twee begrippen worden door beide groepen niet toegekend: genoeg werkgelegenheid en horeca. Drie begrippen worden door de oud-bewoners niet toegekend en door de niet oud-bewoners wel: bosgebied, toeristen en campings. Er zitten wel verschillen in de mate van toekenning, waarbij de niet oud-bewoners begrippen vooral sterker toekennen dan de oud-bewoners.

De meeste eigenschappen die worden toegekend zijn positief en een zeven is een mooi cijfer. Het imagoprobleem, waar de commissie Structuurversterking Veenkoloniën over rept (2001), wordt dus niet bepaald door de mensen die er hebben gewoond en evenmin door de mensen die vlakbij het gebied wonen. Uit dit onderzoek blijkt dat de oud-bewoners en de niet oud-bewoners een positief en veelzijdig imago toekennen aan de Veenkoloniën.

6.4 Aanbevelingen

Aan de hand van dit onderzoek, kunnen enkele aanbevelingen worden gedaan voor vervolgonderzoek en mogelijk voor beleid ten aanzien van het gebied. In de vorige paragraaf is aangehaald dat het imagoprobleem dat de commissie Structuurversterking Veenkoloniën noemt (2001), niet door mensen aan het gebied wordt toegekend die dicht bij het gebied wonen, noch door mensen die er hebben gewoond. Het is dus nog niet duidelijk waar dat negatieve imago op is gebaseerd.

Op het gebied van toerisme wordt in de nabije toekomst wellicht iets veranderd. Het project van Turfvaart naar Toervaart vordert gestaag en de eerste boten varen al over de oude turfroutes. Hier zouden ondernemers op in kunnen springen door verschillende diensten aan te bieden, zoals campings of horecagelegenheden. Dit zou ook een economische impuls kunnen betekenen voor het gebied.

Wetenschappelijk zou er verder onderzoek gedaan kunnen worden naar de mogelijke relaties die oud-bewoners met een gebied hebben, tegenover mensen die geen directe ervaring hebben gehad met hetzelfde gebied. Ook is uit dit onderzoek naar voren gekomen dat mannen

en vrouwen verschillende cijfers geven. Voor woonplaatsen geven mannen hogere cijfers, voor het hele gebied geven vrouwen hogere cijfers.

Het zou ook interessant zijn wanneer er onderzoek wordt gedaan naar de reden van het vertrek van oud-bewoners. Daar zou aan kunnen worden toegevoegd of ze misschien weer terug willen verhuizen.

6.5 Discussie

Naast de aanbevelingen, zijn er ook enkele zaken die mogelijk anders hadden gekund in dit onderzoek. Zo zouden er in de fase van het verzamelen van data meerdere lokale kranten ingeschakeld kunnen worden. Een artikel in de Veendammer en in de H-S krant was toeval, maar dit had ook direct kunnen worden opgezet.

Het aantal respondenten per groep (oud-bewoners en niet oud-bewoners) was enigszins aan de lage kant. In totaal toch 79 respondenten, maar per groep zijn het er respectievelijk 39 en 40. Dit heeft onder andere te maken met de moeilijke bereikbaarheid van de groep oud-bewoners; het is niet bekend waar die mensen naar toe zijn verhuisd. In feite zou je deze mensen bij toeval tegen moeten komen en dan proberen met snowballing meer mensen te bereiken. Ook was de periode van enquêteren ongelukkig, namelijk aan het begin van de vakantieperiode. Dan lezen minder mensen de krant, het is mooi weer en men is dan voornamelijk buiten, en niet achter de computer. Dat is het nadeel van digitaal enquêteren.

Het voordeel van dit onderzoek is dat er een beeld is geschetst van de bestemmingen van mensen die uit de Veenkoloniën komen. Met meer middelen, zou het beeld wellicht completer worden.

Bronnen

Altman, L. en S.M. Low eds. (1992) *Place attachment*. New York, Plenum.

Broersma, L., D. Stelder en J. van Dijk (2008). *Noordelijke Arbeidsmarktverkenning 2008*. FRW & FEB Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2009) *Statline*. Beschikbaar via <http://statline.cbs.nl>. Laatst bezocht op 23-07-2009

Commissie Structuurversterking Veenkoloniën, (2001) *Van afhankelijkheid naar kracht – advies*. Drachten.

Cresswell, T. (2004), *Place, a short introduction*. Oxford: Blackwell Publishing

De Veendammer (2009) Onderzoek naar beleving streek. *De Veendammer*. 07 Juli p. 1a.

Dunteman, G.H. (1989) *Principal Components Analysis*. Sage Publications, Newbury Park.

Flowerdew, R. en D. Martin (2005) *Methods in Human Geography. A guide for students doing a research project*. 2nd edition. Pearson Education Ltd. Harlow, England.

Gustafson, P. (2001) Roots and Routes: Exploring the Relationship between Place Attachment and Mobility. In *Environment and Behaviour*. Vol. 33 (5) pp. 667-686

Groote, P., P.P.P. Huigen & T. Haartsen (2000) Claiming Rural Identities. In Haartsen, T., P. Groote en P.P.P. Huigen (eds.) *Claiming Rural Identities*. Van Gorcum, Assen.

Hall, S. (1995) New Cultures for Old? In: Oakes, T.S. en P.L. Price (2008) *The Cultural Geography Reader*. Routledge, Londen en New York

Hay (1998) Sense of place in developmental context. *Journal of environmental Psychology*. 18: 5-29

Hernández, B. et al. (2007) Place attachment and place identity in natives and non-natives. *Journal of Environmental Psychology*. 27. pp. 310-319

Hidalgo, M.C. en B. Hernández (2001) Place Attachment: Conceptual and empirical Questions. *Journal of Environmental Psychology*. 21, pp. 271-281

Holloway, L. & P. Hubbard (2001), *People and place, the extraordinary geographies of everyday life*. Harlow: Pearson Prentice Hall.

HS-krant (2009) Onderzoek naar beleving streek. *HS-krant*. 15 Juli. p. 1a.

NDC Mediagroep (2009) *Joep, lezersinformatie Dagblad van het Noorden..* Bezocht via www.joep.nl. Laatst bezocht op 14-06-2009

Keuning, H.J. (1933) *De Groningen Veenkolonien*. H.J. Paris, Amsterdam MCMXXXIII

Knox, P. en S.A. Marston (2003) *Human Geography, Places and regions in a global context*. Second Updated edition. Upper Saddle River, Prentice Hall.

Morley, D. en K. Robins (1995) "No Place like Heimat: Images of Home(land)" In: Oakes, T.S. en P.L. Price (2008) *The Cultural Geography Reader*. Routledge, Londen en New York

Nijboer, M. (2002) Het veenkoloniale wonen, met de kont in het open land. *Noorderbreedte*. 26 (1) pp 48-50

Paagman, A. (2008) Masterthesis: *De Zoutkamper identiteit. Een onderzoek naar de identiteit van het dorp Zoutkamp*. FRW RU Groningen

Prohansky, H.M, A.K. Fabian en R. Kaminoff (1983) Place identity: Physical world socialization and the self. *Journal of Environmental Psychology*. 9, pp. 57-84

Provincie Groningen (2003) *Van turfvaart naar Toervaart, Samenvatting*. Provincie Groningen, Groningen.

Reiling, M. (2008) Masterthesis: *Van Turfvaart naar Toervaart. Een onderzoek naar identiteit en waardering van de Veenkolonien*. FRW, RU Groningen.

Simon, C. (2004) *Ruimte voor identiteit. De productie en reproductie van streekidentiteiten in Nederland*. Enschede, Febodruk B.V.

Stedman, R. (2002). Toward a social psychology of place: Predicting behaviour from place-based cognitions, attitude, and identity. *Environment and Behaviour*. 34, pp. 561-581

Strijker, D. Globalization of a potato starch co-operative: the case of AVEBE. In Pellenburg, P. en E. Wever (2008) *International Business Geography*. Routledge, Londen en New York.

Stuurgroep Agenda voor de Veenkolonien (2003) *Gebiedsprogramma 2008-2012*. Stuurgroep Agenda voor de Veenkolonien, Stadskanaal.

Stuurgroep Agenda voor de Veenkolonien (2009) *Agenda voor de Veenkolonien*. Bezocht via www.veenkolonien.nl. Laatst bezocht op 22-07-2009.

Tuan, Y.F. (1977) *Space and Place: The Perspective of Experience*. University of Minnesota Press, Minneapolis.

Voerman, J.F. (2001) *Verstedelijking en migratie in het Oost-Groningse Veengebied 1800-1940*. Koninklijke Van Gorcum, Assen.

Wallisch, H. (2002) Ontstaan en ontwikkeling van de Veenkolonien. *Noorderbreedte*. Vol. 26 (1).

Wever, E. (2009) *We mogen niet klagen. De ontwikkeling van de Drentse economie na 1945*. Koninklijke Van Gorcum, Assen.

Williams, D.R. en J.J. Vaske (2003) The Measurement of place attachment: Validity and generalisability of a psychometric approach. *Forest science*. 49(6), pp. 830-840